

Phase 0 · Temel Matematik

ML Builder için Türkçe Notlar

Phase 1

2026-06-18

İçindekiler

Önsöz	1
0.1. Bu Kurs Nedir?	1
0.2. Nasıl Okunmalı	1
0.3. Dersler	1
I. Bölüm 1 — Cebir	5
1. Değişken, İfade ve Denklem	7
1.1. Değişken	7
1.2. İfade	7
1.3. Denklem	7
1.4. İfade mi, denklem mi?	7
1.5. Örnek	8
1.6. Alıştırmalar	9
2. Denklem Mantiği	11
2.1. Cebir nedir?	11
2.2. Değişken, ifade, denklem	11
2.3. Denklem bir terazidir	12
2.4. Ters işlemler	12
2.5. Örnekler	12
2.6. Kesirli denkleme küçük giriş	13
2.7. Alıştırmalar	13
3. Kesirli Denklemler	15
3.1. Temel fikir: paydayı sil	15
3.2. Bilinmeyen paydadaysa	15
3.3. İki kesir eşitse: çapraz çarpım	16
3.4. Birden çok kesir: ortak payda	16
3.5. Örnekler	16
3.6. Alıştırmalar	17
4. Üslü İfadeler	19
4.1. Üs nedir?	19
4.2. Temel kurallar	19
4.3. Sıfır ve negatif üs	19
4.4. Kesirli üs = kök	20
4.5. Örnekler	20
4.6. Alıştırmalar	21

5. Çarpanlara Ayırma	23
5.1. Çarpanlara ayırma nedir?	23
5.2. Ortak çarpan	23
5.3. Üç terimli ifade	23
5.3.1. İşaretleri hızlı bulma	24
5.4. Örnekler	24
5.5. Alıştırmalar	25
6. Özdeşlikler	27
6.1. Üç özdeşlik	27
6.2. $(a + b)^2$ neden orta terimli?	27
6.3. $(a - b)^2$	27
6.4. İki kare farkı	29
6.5. Örnekler	29
6.6. Alıştırmalar	30
7. İkinci Derece Denklemler	31
7.1. İkinci derece denklem nedir?	31
7.2. Yol 1 — Çarpanlara ayırma	31
7.3. Yol 2 — Formül	31
7.4. Diskriminant: kaç kök var?	32
7.5. Geometrik anlam: parabolün kökleri	32
7.6. Örnekler	33
7.7. Alıştırmalar	33
8. Eşitsizlikler	35
8.1. Eşitsizlik nedir?	35
8.2. Çözme: tek kritik fark	35
8.3. Çözümü gösterme — sayı doğrusu	35
8.4. Aralık notasyonu	36
8.5. Bileşik eşitsizlik	36
8.6. Örnekler	36
8.7. Alıştırmalar	37
9. Logaritma	39
9.1. Logaritma nedir?	39
9.2. Üs ve logaritma: ayna görüntüsü	39
9.3. Yaygın tabanlar	39
9.4. Logaritma kuralları	41
9.5. Örnekler	41
9.6. Alıştırmalar	42
II. Bölüm 2 — Fonksiyonlar	43
10. Fonksiyon Kavramı	45
10.1. Fonksiyon nedir?	45
10.2. $f(x)$ gösterimi	45
10.3. Tanım ve görüntü kümesi	46

10.4. Örnekler	46
10.5. Alıştırmalar	47
11. Doğrusal Fonksiyon ve Eğim	49
11.1. Doğrusal fonksiyon: $y = mx + b$	49
11.2. Eğim	49
11.3. y -kesişimi	49
11.4. İki noktadan eğim	51
11.5. Örnekler	51
11.6. Alıştırmalar	52
12. Parabol	53
12.1. Parabol: $y = ax^2 + bx + c$	53
12.2. a kolların yönünü ve genişliğini belirler	53
12.3. Tepe noktası	53
12.4. Kökler ve diskriminant	55
12.5. Örnek	55
12.6. Alıştırmalar	55
13. Üstel ve Logaritmik Fonksiyon	57
13.1. Üstel fonksiyon: $f(x) = b^x$	57
13.2. Doğrusal vs üstel: sabit fark mı, sabit oran mı?	57
13.3. Logaritmik fonksiyon: $f(x) = \log_b x$	59
13.4. Doğal taban e	59
13.5. Örnek	59
13.6. Alıştırmalar	60
14. Fonksiyon Bileşkesi	61
14.1. Bileşke nedir?	61
14.2. Hesaplama	62
14.3. Sıra önemlidir	62
14.4. Örnek	62
14.5. Alıştırmalar	63
15. Grafik Okuma	65
15.1. Grafik bir fonksiyonun resmidir	65
15.2. Neler okunur?	65
15.3. Bir değeri okumak	65
15.4. Alıştırmalar	67
III. Bölüm 3 — Toplam, Diziler ve Sayma	69
16. Diziler	71
16.1. Dizi nedir?	71
16.2. Aritmetik dizi: sabit fark	71
16.3. Geometrik dizi: sabit oran	71
16.4. Bir terimi bulmak	72
16.5. Örnek	72

16.6. Alıştırmalar	73
17. Toplam Sembölü (Σ)	75
17.1. Σ ne demek?	75
17.2. Nasıl açılır?	76
17.3. Σ kuralları	76
17.4. Ortalama bir Σ 'dir	76
17.5. Örnek	77
17.6. Alıştırmalar	77
18. Pi Çarpım Notasyonu	79
18.1. Π ne demek?	79
18.2. Nasıl hesaplanır?	79
18.3. Faktöriyel bir çarpımdır	79
18.4. $\Pi \rightarrow \log \rightarrow \Sigma$	80
18.5. Örnek	81
18.6. Alıştırmalar	81
19. Seriler	83
19.1. Seri nedir?	83
19.2. Aritmetik seri	83
19.3. Geometrik seri	84
19.4. Örnek	85
19.5. Alıştırmalar	85
20. Faktöriyel ve Sayma	87
20.1. Faktöriyel: $n!$	87
20.2. Sayma temel ilkesi	87
20.3. Permütasyon: sıra önemli	87
20.4. Kombinasyon: sıra önemsiz	88
20.5. Örnek	89
20.6. Alıştırmalar	89
IV. Bölüm 4 — Vektörler	91
21. Vektör Kavramı	93
21.1. Vektör nedir?	93
21.2. Boyut	93
21.3. Gösterim ve eşitlik	93
21.4. Örnek	95
21.5. Alıştırmalar	95
22. Vektör İşlemleri	97
22.1. Vektör toplama	97
22.2. Skaler çarpım	97
22.3. Vektör çıkarma	97
22.4. Örnek	99
22.5. Alıştırmalar	99

23. İç Çarpım	101
23.1. İç çarpım nasıl hesaplanır?	101
23.2. Sonuç bir skalerdir	101
23.3. Geometrik anlam: açı	101
23.4. Nöronun hesabı	102
23.5. Örnek	102
23.6. Alıştırmalar	103
24. Vektör Uzunluğu ve Kosinüs Benzerliği	105
24.1. Vektör uzunluğu (norm)	105
24.2. Birim vektör	105
24.3. Kosinüs benzerliği	107
24.4. Örnek	107
24.5. Alıştırmalar	108
25. Machine Learning Bağlantısı	109
25.1. Model bir fonksiyondur	109
25.2. Bir nöron: dört bölümün buluştuğu nokta	109
25.3. Öğrenme: hatayı azaltmak	109
25.4. Derin ağ: fonksiyon bileşkesi	110
25.5. Benzerlik ve getirme: embedding / RAG	110
25.6. Foundation → ML haritası	110
25.7. Alıştırmalar	111

Önsöz

0.1. Bu Kurs Nedir?

Bu kurs, makine öğrenmesine başlamadan önce gereken **temel matematiği sıfırdan** kurar. Calculus, Lineer Cebir ve Olasılık derslerine geçmeden cebir, denklem mantığı ve sayısal düşünmeyi sağlam bir zemine oturtmayı hedefler.

Amaç işlem ezberlemek değil, *neden* öyle yaptığımızın mantığını anlamaktır. Bu mantık ileride bir modelin bilinmeyen parametresini çözmekten doğrusal model $y = wx + b$ 'yi anlamaya kadar her yerde karşına çıkar.

0.2. Nasıl Okunmalı

Sıralı oku. Her ders kısa bir kavramla başlar, bol örnekle ilerler ve alıştırmalarla biter.

 Pratik bir tavsiye

Alıştırma çözümleri açılır kutularda — önce kendin dene, sonra aç. Her dersteki **ML köprüsü** kutusu, öğrendiğin konunun ileride makine öğrenmesinde nerede işine yarayacağını gösterir.

0.3. Dersler

#	Ders	Ana Fikir
1	Değişken, İfade, Denklem	Cebirin üç temel kelimesi — başlangıç
2	Denklem Mantığı	Bilinmeyeni izole etme; dengeyi bozmadan çözme
3	Kesirli Denklemler	Paydadan kurtulma; çapraz çarpım, ortak payda
4	Üslü İfadeler	Tekrarlı çarpma kuralları; sıfır, negatif, kesirli üs
5	Çarpanlara Ayırma	Dağıtmanın tersi; ortak çarpan, üç terimli ifade
6	Özdeşlikler	Tam kare ve iki kare farkı; açma + çarpanlara ayırma
7	İkinci Derece Denklemler	Çarpanlara ayırma vs formül; diskriminant, parabol kökleri

#	Ders	Ana Fikir
8	Eşitsizlikler	Yön kuralı, sayı doğrusu, aralık notasyonu
9	Logaritma	Üssün tersi; çarpımı toplama çeviren kurallar
10	Fonksiyon Kavramı	Girdi→çıkıktı kuralı; $f(x)$, tanım/görüntü kümesi
11	Doğrusal Fonksiyon ve Eğim	$y = mx + b$; eğim, kesişim — lineer regresyon/nöron
12	Parabol	$y = ax^2 + bx + c$; tepe, kökler, simetri — kayıp çukuru
13	Üstel ve Logaritmik Fonksiyon	b^x büyüme/çürüme; e , sigmoid'ın temeli
14	Fonksiyon Bileşkesi	$f(g(x))$; içten dışa — sınır ağının iskeleti
15	Grafik Okuma	Eğriden bilgi çıkarmak; kesişim, artan/azalan, maks — kayıp eğrisi
16	Diziler	Sıralı sayı listeleri; aritmetik/geometrik — veri indeksleme
17	Toplam Sembolü (Σ)	Σ anatomisi ve kuralları; ortalama, MSE, iç çarpım
18	Pi (II) Çarpım Notasyonu	Σ 'nın çarpım kardeşi; faktöriyel, olabilirlik
19	Seriler	Dizinin toplamı; aritmetik/geometrik formül, yakınsama
20	Faktöriyel ve Sayma	$n!$, permütasyon, kombinasyon — olasılığa kapı
21	Vektör Kavramı	Sayı listesi = nokta/ok; boyut — ML'in doğal nesnesi
22	Vektör İşlemleri	Toplama, skaler çarpım — gradyan inişi güncellemesi
23	İç Çarpım	Bileşen çarp+topla; açılış/ışaret — nöronun hesabı $w \cdot x + b$
24	Vektör Uzunluğu ve Kosinüs Benzerliği	Norm, birim vektör, kosinüs — embedding/RAG
25	Machine Learning Bağlantısı	Tüm parçaların ML'de buluşması — büyük harita

! Bir tek şey

Cebir, bilmediğin bir sayıyı bir harfle gösterip onu bulma yöntemidir. Denklem çözmek = bir bilinmeyeni **izole etmek**. Bu fikir, $y = wx + b$ 'den binlerce parametrelili modellere kadar değişmez.

“Tuning is physics, mathematics, and logic — not magic.”

Kısım I.

Bölüm 1 — Cebir

1. Değişken, İfade ve Denklem

Cebirin üç temel kelimesi — başlangıç noktası

Denklem çözmeye geçmeden önce üç kelime: **değişken**, **ifade**, **denklem**. Cebirin en temel sözlüğü — ve en sık karıştırılan üçlü. Bu ayrımı bir kez oturtursan, gerisi çok daha kolay gelir.

1.1. Değişken

Değişken, bilmediğimiz ya da değişebilen bir sayının yerini tutan **harftir**: x, y, n . Harf kullanmamızın sebebi, bir sayıyı henüz bilmesek de onunla işlem yapabilmek ve genel kurallar yazabilmektir. Örneğin “bir sayının 2 katının 3 fazlası” ifadesini $2x + 3$ diye yazarız.

1.2. İfade

İfade; sayıların, değişkenlerin ve işlemlerin birleşimidir — ama **eşittir işareti yoktur**. Bir değeri temsil eder (değişkene bağlı olarak değişir). İfadeyi *hesaplarsın* ya da *sadeleştirirsin*, ama “çözmezsin”. Örneğin $2x + 3$ bir ifadedir; $x = 5$ koyunca değeri $2(5) + 3 = 13$ olur.

1.3. Denklem

Denklem, iki ifadeyi **eşittir** ile birleştiren ifadedir: $2x + 3 = 7$. Bu, x 'in değerine göre doğru ya da yanlış olabilen bir iddiadır; “çözmek”, onu doğru yapan x 'i bulmaktır (burada $x = 2$).

Yukarıdaki $2x + 3 = 7$ denkleminde: 2 değişkenin **katsayısı**, x **değişken**, 3 **sabit** terimdir. $2x$ ve 3 ise birer **terimdir**.

1.4. İfade mi, denklem mi?

Tek bir soru ayırır:

- **Eşittir işareti yok** → ifade. Onu hesaplar veya sadeleştirirsin.
- **Eşittir işareti var** → denklem. Onu çözer (bilinmeyeni bulur)sun.

Örneğin $3x - 1$ bir ifadedir; $3x - 1 = 8$ bir denklemdir.

1. Değişken, İfade ve Denklem

ifade

$$2x + 3 = 7$$

eşittir → bunu denklem yapar

katsayı   değişken   sabit

Şekil 1.1.: Bir denklemin parçaları: katsayı, değişken ve sabit. Eşittir işaretinin solu bir ifadedir; eşittir işareti bunu bir denkleme çevirir.

! Tek ayırım

Eşittir işareti yoksa **ifadedir** (hesaplanır/sadeleştirilir); eşittir işareti varsa **denklemdir** (çözülür). Bu tek ayırım, başlangıçtaki kafa karışıklığının çoğunu önler.

⚠ İki tuzak

- İfadeyi “çözemezsin” — çözülecek bir eşitlik yok; ifadeyi yalnızca hesaplıyorsun.
- $2x$, $2 \cdot x$ demektir; bitişik yazım çarpımı gizler (çarpı işareti yazılmaz).

1.5. Örnek

Örnek 1. “Bir sayının 5 fazlası” $\rightarrow x + 5$ (ifade).

Örnek 2. $2x + 1$ ifadesini $x = 4$ için hesapla: $2(4) + 1 = 9$.

Örnek 3. “Bir sayının 2 katı 10’a eşittir” $\rightarrow 2x = 10$ (denklem).

💡 ML köprüsü

Makine öğrenmesinde çözmeye çalıştığımız bilinmeyenler, modelin **parametreleridir** (ağırlıklar). Bir modelin formülü — örneğin $wx + b$ — bir **ifadedir**; eğitim, bu ifadeyi veriye uydurmak için en iyi w ve b değerlerini arayan bir problem kurar. Yani “değişkeni izole edip bulma” fikri, doğrudan “parametreyi öğrenme” fikrine dönüşür.

1.6. Alıştırmalar

1. “Bir sayının 5 fazlası” ifadesini x ile yaz.
2. $3x - 2$ bir ifade mi, denklem mi?
3. $3x - 2 = 7$ bir ifade mi, denklem mi?
4. $2x + 1$ ifadesini $x = 4$ için hesapla.
5. $5x + 3$ ifadesinde katsayı ve sabit nedir?
6. “Bir sayının 2 katı 10’a eşittir” cümlesini denklem olarak yaz.

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $x + 5$
2. İfade (eşittir işareti yok → hesaplanır, çözümlmez)
3. Denklem (eşittir işareti var → x çözümlür)
4. $2(4) + 1 = 9$
5. Katsayı 5, sabit 3
6. $2x = 10$

Sonraki ders: *Denklem Mantığı (doğrusal denklemler).*

2. Denklem Mantığı

Bu derste cebirin en temel taşını koyuyoruz: **denklem çözmek**. Amaç işlem ezberlemek değil, *neden* öyle yaptığımızın mantığını kurmak. Bu mantık ileride bir modelin bilinmeyen parametresini çözmekten doğrusal model $y = wx + b$ 'yi anlamaya kadar her yerde karşına çıkacak.

2.1. Cebir nedir?

Cebir, bilmediğimiz bir sayıyı bir harfle gösterip onu bulma yöntemidir.

$$x + 5 = 12$$

Buradaki x henüz bilmediğimiz sayıdır. Soru şu: *hangi sayıya 5 eklersek 12 olur?* Cevap $x = 7$, çünkü $7 + 5 = 12$.

2.2. Değişken, ifade, denklem

i Kavram

- **Değişken:** bilmediğimiz ya da değişebilen sayı. Harfle gösterilir: x, y, a, b .
- **İfade:** eşittir işareti *olmayan* matematiksel yazı. Örn. $3x + 5$.
- **Denklem:** iki tarafı birbirine eşit olan yazı. Örn. $3x + 5 = 20$.

$3x + 5$ ifadesinde:

- $x \rightarrow$ değişken
- $3 \rightarrow$ katsayı
- $5 \rightarrow$ sabit sayı
- $3x \rightarrow 3 \times x$ demektir ($3 + x$ **değil**)

Örneğin $x = 4$ ise $3x = 3 \times 4 = 12$.

2. Denklem Mantığı

2.3. Denklem bir terazidir

$x + 5 = 12$ denkleminde sol taraf ile sağ taraf eşit ağırlıktadır. Dengeyi bozmamak için bir tarafa yaptığın işlemi diğerine de yapmalısın. İki taraftan da 5 çıkaralım:

$$x + 5 - 5 = 12 - 5 \Rightarrow x = 7$$

! Altın kural

Denklemin bir tarafına yaptığın işlemi diğer tarafına da yapmalısın. Amaç: x 'i yalnız bırakmak.

2.4. Ters işlemler

Bir sayının yanındaki işlemi kaldırmak için **ters** işlemi kullanırız:

İşlem	Ters işlem
+5	-5
-5	+5
$\times 5$	$\div 5$
$\div 5$	$\times 5$

2.5. Örnekler

Örnek 1. $x + 8 = 15$. Yanındaki +8'in tersi -8:

$$x + 8 - 8 = 15 - 8 \Rightarrow x = 7 \quad (\text{kontrol: } 7 + 8 = 15)$$

Örnek 2. $x - 4 = 10$. Tersini +4:

$$x - 4 + 4 = 10 + 4 \Rightarrow x = 14$$

Örnek 3. $3x = 18$. x , 3 ile çarpıldığı için iki tarafı 3'e böleriz:

$$\frac{3x}{3} = \frac{18}{3} \Rightarrow x = 6$$

Örnek 4 (iki işlem). $2x + 5 = 17$. İşlemleri ters sırayla kaldır — önce +5, sonra $\times 2$:

$$2x = 12 \Rightarrow x = 6 \quad (\text{kontrol: } 2(6) + 5 = 17)$$

Örnek 5 (iki tarafta da x). $5x - 4 = 3x + 10$. Önce x 'leri bir tarafta topla (iki taraftan $3x$ çıkar):

$$2x - 4 = 10 \Rightarrow 2x = 14 \Rightarrow x = 7$$

Kontrol: sol taraf $5(7) - 4 = 31$, sağ taraf $3(7) + 10 = 31$. ✓

⚠️ “Karşıya geçince işaret değişir” aslında ne demek?

Okulda “ $x + 5 = 12 \rightarrow 5$ karşıya -5 olarak geçer” denir. Bu pratik bir kısayol, ama sayı kendi kendine karşıya geçmez. Gerçekte yaptığın şey **iki taraftan da 5 çıkarmaktır**:

$$x + 5 - 5 = 12 - 5$$

Mantığı böyle öğrenirsen daha karmaşık denklemlerde hata yapmazsın.

2.6. Kesirli denkleme küçük giriş

$$\frac{x}{4} = 5$$

Burada x , 4’e bölünmüş. Bölmenin tersi çarpmadır; iki tarafı 4 ile çarp:

$$4 \times \frac{x}{4} = 5 \times 4 \Rightarrow x = 20$$

💡 ML köprüsü

Denklem çözmek = bir bilinmeyeni **izole etmek**. Makine öğrenmesinde doğrusal modelin kendisi bir denklemdir: $y = wx + b$. Eğitimde “doğru w ve b nedir?” sorusunu, tıpkı buradaki gibi dengeyi bozmadan adım adım çözeriz. Bugün öğrendiğin izole etme mantığı, ileride binlerce parametrelili sistemlerin temelidir.

2.7. Alıştırmalar

Aşağıdaki denklemleri çöz:

1. $x + 9 = 16$
2. $x - 7 = 12$
3. $4x = 28$
4. $2x + 3 = 15$
5. $3x - 5 = 16$
6. $5x + 2 = 3x + 18$
7. $\frac{x}{4} + 3 = 8$
8. **Sözel:** Bir sayının 3 katının 4 fazlası 25’tir. Denklemi $3x + 4 = 25$; x ’i bul.

📌 Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $x = 7$
2. $x = 19$
3. $x = 7$
4. $2x = 12 \Rightarrow x = 6$

2. Denklem Mantığı

$$5. 3x = 21 \Rightarrow x = 7$$

$$6. 5x - 3x = 18 - 2 \Rightarrow 2x = 16 \Rightarrow x = 8$$

$$7. \frac{x}{4} = 5 \Rightarrow x = 20$$

$$8. 3x = 21 \Rightarrow x = 7$$

Sonraki ders: Kesirli Denklemler ve Üslü İfadeler.

3. Kesirli Denklemler

Paydadadan kurtulma — denklem mantığının kesirli hâli

Bir önceki derste denklemi terazi gibi çözmeyi öğrendik: bir tarafa yaptığını diğerine de yap, bilinmeyeni yalnız bırak. Kesirli denklemde aynı mantık geçerli; tek ek adım, **paydadadan kurtulmak**. Kesir gözünü korkutmasın — bir kez paydayı temizleyince elinde sıradan bir denklem kalır.

3.1. Temel fikir: paydayı sil

Bir tarafta payda varsa, **iki tarafı o paydayla çarp**. Bölmenin tersi çarpmadır:

$$\frac{x}{4} = 5 \quad \xrightarrow{\times 4} \quad x = 20$$

İki tarafı 4 ile çarptık; soldaki 4 sadeleşti, x yalnız kaldı.

3.2. Bilinmeyen paydadaysa

Bilinmeyen paydadaysa da yöntem aynı — iki tarafı o ifadeyle çarp:

$$\frac{12}{x} = 3 \quad \xrightarrow{\times x} \quad 12 = 3x \quad \Rightarrow \quad x = 4$$

 Bir şart: payda sıfır olamaz

$\frac{12}{x}$ ifadesinde $x = 0$ olamaz, çünkü sıfıra bölme tanımsızdır. Bilinmeyen paydadayken bulduğun cevabın paydayı sıfır yapmadığını her zaman kontrol et.

3. Kesirli Denklemler

3.3. İki kesir eşitse: çapraz çarpım

$\frac{a}{b} = \frac{c}{d}$ biçiminde iki kesir eşitse, **çaprazları çarparsın**: $a \cdot d = b \cdot c$. Bu aslında iki tarafı $b \cdot d$ ile çarpmanın kısayoludur.

$$\frac{x+1}{2} = \frac{x-1}{3} \Rightarrow 3(x+1) = 2(x-1)$$
$$3x+3 = 2x-2 \Rightarrow x = -5$$

Kontrol: sol $\frac{-5+1}{2} = \frac{-4}{2} = -2$, sağ $\frac{-5-1}{3} = \frac{-6}{3} = -2$. ✓

3.4. Birden çok kesir: ortak payda

Toplama/çıkarma içeren kesirli denklemde iki tarafı **ortak payda**yla (paydaların en küçük ortak katı) çarp. Böylece tüm kesirler aynı anda silinir:

$$\frac{x}{2} + \frac{x}{3} = 5 \xrightarrow{\times 6} 3x + 2x = 30 \Rightarrow 5x = 30 \Rightarrow x = 6$$

! Altın kural

Paydayla çarparken **her terimi** çarp — sadece kesirli olanları değil, eşittirin diğer tarafındaki sayıyı da. $\frac{x}{2} + \frac{x}{3} = 5$ 'te 6 ile çarpınca 5 de 30 olur. En sık hata, bir terimi atlamaktır.

3.5. Örnekler

Örnek 1. $\frac{x}{5} = 4$. İki tarafı 5 ile çarp:

$$x = 20$$

Örnek 2. $\frac{20}{x} = 4$ ($x \neq 0$). İki tarafı x ile çarp:

$$20 = 4x \Rightarrow x = 5$$

Örnek 3 (çapraz çarpım). $\frac{x+2}{3} = \frac{x-4}{2}$:

$$2(x+2) = 3(x-4) \Rightarrow 2x+4 = 3x-12 \Rightarrow x = 16$$

Kontrol: $\frac{16+2}{3} = 6$, $\frac{16-4}{2} = 6$. ✓

Örnek 4 (ortak payda). $\frac{x}{2} + \frac{x}{4} = 9$. Ortak payda 4; iki tarafı 4 ile çarp:

$$2x + x = 36 \Rightarrow 3x = 36 \Rightarrow x = 12$$

 ML köprüsü

Kesir aslında bir **orandır**. Makine öğrenmesinde oranlar her yerde: olasılık $p = \frac{\text{istenen}}{\text{toplam}}$, bir vektörü birim uzunluğa indirgerken büyüklüğüne böleriz (normalizasyon), öğrenme oranı (learning rate) küçük bir kesirdir. Paydayı sadeleştirme ve oranlarla rahat çalışma, bu kavramların hepsinin temelinde yatar.

3.6. Alıştırmalar

Çöz:

1. $\frac{x}{5} = 4$
2. $\frac{18}{x} = 6$
3. $\frac{x}{3} + 2 = 7$
4. $\frac{x}{2} + \frac{x}{4} = 9$
5. $\frac{x+2}{3} = \frac{x-4}{2}$
6. $\frac{20}{x} = 4$

 Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $x = 20$
2. $\frac{18}{x} = 6x \Rightarrow x = 3$
3. $\frac{x}{3} = 5 \Rightarrow x = 15$
4. $\times 4 : 2x + x = 36 \Rightarrow 3x = 36 \Rightarrow x = 12$
5. Çapraz: $2(x+2) = 3(x-4) \Rightarrow 2x+4 = 3x-12 \Rightarrow x = 16$
6. $20 = 4x \Rightarrow x = 5$

Sonraki ders: Üslü İfadeler.

4. Üslü İfadeler

Tekrarlı çarpmanın kuralları — sıfır, negatif ve kesirli üsler

Üs, bir sayıyı kendisiyle kaç kez çarptığımızı gösteren kısa yazımdır. Büyük ve küçük sayılarla, büyümeyle, mesafeyle çalışırken her yerde karşına çıkar — bu yüzden kurallarının mantığını oturtmak önemli.

4.1. Üs nedir?

$$a^n = \underbrace{a \cdot a \cdots a}_{n \text{ kez}}$$

Burada a **taban**, n **üstür**. Örneğin $2^3 = 2 \cdot 2 \cdot 2 = 8$.

Dikkat: 2^3 , $2 \times 3 = 6$ **değildir**. Üs, çarpan sayısını söyler, çarpanın kendisini değil.

4.2. Temel kurallar

$$a^m \cdot a^n = a^{m+n} \quad \frac{a^m}{a^n} = a^{m-n} \quad (a^m)^n = a^{mn}$$

$$(ab)^n = a^n b^n \quad \left(\frac{a}{b}\right)^n = \frac{a^n}{b^n}$$

Mantığı basit: **aynı tabanı çarparsan üsler toplanır** ($a^2 \cdot a^3 = (aa)(aaa) = a^5$), **bölürsen çıkarılır, üssün üssünü alırsan çarpılır**.

4.3. Sıfır ve negatif üs

Bunları ezberleme — bölme kuralındaki örüntüden çıkar. 2 'nin kuvvetlerinde her adımda 2 'ye bölersek:

Üs	Değer
2^3	8
2^2	4 $\div 2$
2^1	2 $\div 2$
2^0	1 $\div 2$

4. Üslü İfadeler

Üs	Değer
2^{-1}	$\frac{1}{2} \quad \div 2$
2^{-2}	$\frac{1}{4} \quad \div 2$

Örüntü kendiliğinden iki kuralı veriyor:

$$a^0 = 1 \quad (a \neq 0) \quad a^{-n} = \frac{1}{a^n}$$

Negatif üs, sayıyı negatif yapmaz; **tersini (resiprokalini)** alır.

4.4. Kesirli üs = kök

Payda kök derecesini verir:

$$a^{1/n} = \sqrt[n]{a} \quad a^{m/n} = \sqrt[n]{a^m}$$

Örneğin $16^{1/2} = \sqrt{16} = 4$ ve $8^{1/3} = \sqrt[3]{8} = 2$.

! Altın kural

Üs kuralları yalnızca **çarpma, bölme ve kuvvet** işlemlerinde geçerlidir. Toplama bunları birleştirmiz:

$$a^m \cdot a^n = a^{m+n} \quad \checkmark \quad a^m + a^n \neq a^{m+n}$$

$a^m + a^n$ sadeleşmez, öyle bırakılır.

! İki sinsi hata

- $(a + b)^n \neq a^n + b^n$. Örneğin $(x + 3)^2 = x^2 + 6x + 9$, asla $x^2 + 9$ değil. (Bunu bir sonraki derste özdeşliklerle göreceğiz.)
- İşaret–parantez farkı: $-3^2 = -(3^2) = -9$, ama $(-3)^2 = 9$. Parantez yoksa üs sadece sayıya etki eder, eksiye değil.

4.5. Örnekler

Örnek 1. $2^3 \cdot 2^4 = 2^{3+4} = 2^7 = 128$

Örnek 2. $\frac{x^6}{x^2} = x^{6-2} = x^4$

Örnek 3. $(x^3)^2 = x^{3 \cdot 2} = x^6$

Örnek 4. $(2x)^3 = 2^3 x^3 = 8x^3$

Örnek 5. $5^0 = 1$ ve $2^{-3} = \frac{1}{2^3} = \frac{1}{8}$

Örnek 6. $27^{1/3} = \sqrt[3]{27} = 3$

 ML köprüsü

Üsler makine öğrenmesinin her katmanında: üstel fonksiyon e^x softmax ve sigmoid'in içinde, 2^n büyümesi algoritma karmaşıklığında, bilimsel gösterim (10^{-4} gibi) küçük öğrenme oranları ve gradyanlarda. Ayrıca vektör büyüklüğündeki kareler ($x^2 + y^2$) ve bir sonraki dersin konusu logaritma — hepsi üssün dilini konuşur. Logaritma, üssün **tersidir**.

4.6. Alıştırmalar

Sadeleştir / hesapla:

1. $x^3 \cdot x^5$
2. $\frac{a^7}{a^3}$
3. $(y^2)^4$
4. 3^{-2}
5. $25^{1/2}$
6. $(2x^2)^3$
7. $7^0 + 2^3$
8. -3^2 kaçtır? (parantez yok)

 Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $x^{3+5} = x^8$
2. $a^{7-3} = a^4$
3. $y^{2 \cdot 4} = y^8$
4. $\frac{1}{3^2} = \frac{1}{9}$
5. $\sqrt{25} = 5$
6. $2^3(x^2)^3 = 8x^6$
7. $1 + 8 = 9$ (çünkü $7^0 = 1$)
8. $-(3^2) = -9$ — parantez olmadığı için üs sadece 3'e etki eder. (Karşılaştır: $(-3)^2 = 9$.)

Sonraki ders: Çarpanlara Ayırma.

5. Çarpanlara Ayırma

Dağıtmanın tersi — ortak çarpan ve üç terimli ifadeler

Çarpanlara ayırma, bir toplamı **çarpıma** çevirmektir — yani dağıtmanın (parantez açmanın) tersi. Bu beceri ikinci derece denklemleri çözenin, ifadeleri sadeleştirmenin ve köklerini bulmanın temelidir.

5.1. Çarpanlara ayırma nedir?

Dağıtma çarpımı toplama açar; çarpanlara ayırma toplamı geri çarpıma toplar:

$$a(b + c) = ab + ac \quad \Leftrightarrow \quad ab + ac = a(b + c)$$

Soldan sağa giderken (dağıtma) parantez açılır; sağdan sola giderken (çarpanlara ayırma) ortak parça dışarı alınır.

5.2. Ortak çarpan

İlk bakılacak şey: tüm terimlerde ortak olan en büyük parça var mı? Varsa dışarı al.

$$6x + 9 = 3(2x + 3) \quad x^2 + x = x(x + 1) \quad 4x^2 + 6x = 2x(2x + 3)$$

Kontrol için her zaman geri dağıt: $3(2x + 3) = 6x + 9$. ✓

5.3. Üç terimli ifade

$x^2 + bx + c$ biçimindeki ifadeyi çarpanlara ayırmanın mantığı, çarpımı açmaktan gelir:

$$(x + p)(x + q) = x^2 + (p + q)x + pq$$

Yani **çarpımı c, toplamı b olan iki sayıyı** (p ve q) ararız.

Örnek: $x^2 + 5x + 6$ için çarpımı 6, toplamı 5 olan iki sayı $\rightarrow$ 2 ve 3:

5. Çarpanlara Ayırma

$$x^2 + 5x + 6 = (x + 2)(x + 3)$$

İşaretili örnek: $x^2 - x - 6$ için çarpımı -6 , toplamı $-1 \rightarrow -3$ ve $+2$:

$$x^2 - x - 6 = (x - 3)(x + 2)$$

5.3.1. İşaretleri hızlı bulma

c işareti	b işareti	Çarpanların işareti
+	+	ikisi de +
+	-	ikisi de -
-	herhangi	zıt işaretli (mutlak değeri büyük olan, b 'nin işaretini alır)

! Altın kural

Çarpanlara ayırma = dağıtmanın tersi. Sonucundan emin olmak için her zaman **geri çarp**: $(x - 3)(x + 2)$ 'yi açınca $x^2 - x - 6$ çıkıyorsa doğru ayırmışsın demektir.

⚠ Sadeleştirmede sık hata

Bir kesri sadeleştirirken yalnızca **ortak çarpanı** götürebilirsin, terimi değil:

$$\frac{x + 2}{x} \neq \frac{2}{1}$$

Buradaki x bir terim, çarpan değil; götüremezsin. Önce pay çarpanlara ayrılır, sonra ortak **çarpan** sadeleşir.

5.4. Örnekler

Örnek 1. $10x + 15 = 5(2x + 3)$

Örnek 2. $x^2 + 3x = x(x + 3)$

Örnek 3. $x^2 + 7x + 12$: çarpım 12, toplam 7 $\rightarrow 3, 4 \rightarrow (x + 3)(x + 4)$

Örnek 4. $x^2 - 5x + 6$: çarpım 6, toplam $-5 \rightarrow -2, -3 \rightarrow (x - 2)(x - 3)$

Örnek 5. $x^2 + 2x - 15$: çarpım -15 , toplam 2 $\rightarrow 5, -3 \rightarrow (x + 5)(x - 3)$

 ML köprüsü

Çarpanlara ayırma, bir ifadeyi yapı taşlarına bölmektir. İkinci derecede bu, fonksiyonun **nerede sıfır olduğunu** (köklerini) bulmak demektir — bir sonraki konularda parabolün eksenini kestiği noktalar. Makine öğrenmesinde de bir fonksiyonun sıfır/minimum noktasını bulmak (örneğin türevi sıfıra eşitleyip çözmek) optimizasyonun kalbidir; aynı “sıfıra eşitle ve çöz” fikri.

5.5. Alıştırmalar

Çarpanlara ayır:

1. $8x + 12$
2. $x^2 + 5x$
3. $x^2 + 7x + 12$
4. $x^2 - 5x + 6$
5. $x^2 - x - 12$
6. $x^2 + 2x - 15$

 Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. Ortak çarpan 4: $4(2x + 3)$
2. Ortak çarpan x : $x(x + 5)$
3. Çarpım 12, toplam 7 $\rightarrow$ 3, 4: $(x + 3)(x + 4)$
4. Çarpım 6, toplam $-5 \rightarrow -2, -3$: $(x - 2)(x - 3)$
5. Çarpım -12 , toplam $-1 \rightarrow -4, +3$: $(x - 4)(x + 3)$
6. Çarpım -15 , toplam 2 $\rightarrow +5, -3$: $(x + 5)(x - 3)$

Sonraki ders: Özdeşlikler.

6. Özdeşlikler

Üç özel kalıp — hem açmak hem çarpanlara ayırmak için

Özdeşlikler, sürekli karşına çıkan birkaç özel çarpım kalıbıdır. Ezberlemeye değer, çünkü her biri **iki yönde** çalışır: soldan sağa gidersen parantez açarsın (dağıtma), sağdan sola gidersen çarpanlara ayırırsın. Bir önceki dersin doğrudan devamı.

6.1. Üç özdeşlik

$$(a + b)^2 = a^2 + 2ab + b^2$$

$$(a - b)^2 = a^2 - 2ab + b^2$$

$$a^2 - b^2 = (a - b)(a + b)$$

İlk ikisi **tam kare**, üçüncüsü **iki kare farkıdır**.

6.2. $(a + b)^2$ neden orta terimli?

En sık yapılan hata $(a + b)^2$ 'yi $a^2 + b^2$ sanmaktır — ortadaki $2ab$ unutulur. Neden orada olduğunu kare alanıyla görmek en kalıcı yoldur: kenarı $a + b$ olan bir karenin alanı dört parçaya bölünür.

Toplam alan: $a^2 + ab + ab + b^2 = a^2 + 2ab + b^2$. “ $a^2 + b^2$ ” deseydin, iki turuncu dikdörtgeni — yani $2ab$ 'yi — atmış olurdun.

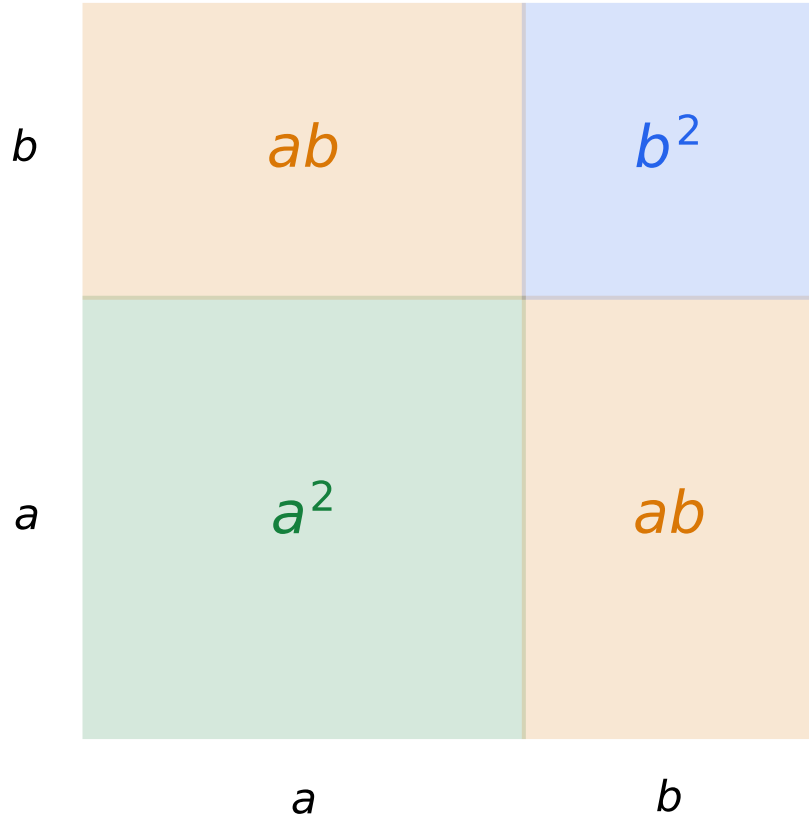
6.3. $(a - b)^2$

Aynı kalıp, tek farkla: orta terim **eksidir**.

$$(a - b)^2 = a^2 - 2ab + b^2$$

Örnek: $(x - 3)^2 = x^2 - 6x + 9$.

6. Özdeşlikler

Şekil 6.1.: $(a + b)^2$ alan modeli: kenarı $a + b$ olan karenin alanı dört parçadır. İki turuncu dikdörtgen, sık unutulmuş $2ab$ terimidir.

6.4. İki kare farkı

Bu özdeşlik özellikle çarpanlara ayırmada işe yarar: iki tam karenin **farkı**, toplamlarıyla farklarının çarpımıdır.

$$a^2 - b^2 = (a - b)(a + b)$$

Örnek: $x^2 - 25 = x^2 - 5^2 = (x - 5)(x + 5)$.

! Altın kural

Üç özdeşlik de iki yönde çalışır — hem açarsın hem çarpanlara ayırırsın. Kalıbı tanı: kare + kare ortada bir terimle mi (tam kare), yoksa kare eksi kare mi (iki kare farkı)?

! İki kritik tuzak

- $(a + b)^2 \neq a^2 + b^2$. Orta terim $2ab$ 'yi asla unutma.
- İki kare farkı yalnızca **çıkarmada** çalışır: $a^2 - b^2$ çarpanlara ayrılır, ama $a^2 + b^2$ (kare **toplamı**) reel sayılarda ayrılmaz.

6.5. Örnekler

Açma:

- $(x + 4)^2 = x^2 + 8x + 16$
- $(x - 3)^2 = x^2 - 6x + 9$
- $(x + 5)(x - 5) = x^2 - 25$

Çarpanlara ayırma:

- $x^2 - 9 = (x - 3)(x + 3)$
- $x^2 + 10x + 25 = (x + 5)^2$
- $x^2 - 16 = (x - 4)(x + 4)$

💡 ML köprüsü

$(a - b)^2$ özdeşliği, makine öğrenmesinin en yaygın kayıp fonksiyonunun tam içindedir. Kare hata (squared error): bir örnek için $(y - \hat{y})^2$. Açarsak:

$$(y - \hat{y})^2 = y^2 - 2y\hat{y} + \hat{y}^2$$

Modelin parametrelerine göre türevini (gradyanını) alırken bu açılım doğrudan işine yarar. Yani bu “okul özdeşliği”, MSE kaybının ve gradyan inişinin cebirsel temelidir.

6. Özdeşlikler

6.6. Alıştırmalar

İlk üçü aç, son üçünü çarpanlara ayır:

1. $(x + 3)^2$
2. $(x - 4)^2$
3. $(x + 6)(x - 6)$
4. $x^2 - 25$
5. $x^2 + 8x + 16$
6. $x^2 - 49$

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $x^2 + 6x + 9$
2. $x^2 - 8x + 16$
3. $x^2 - 36$
4. $(x - 5)(x + 5)$
5. $(x + 4)^2$ — tam kare ($16 = 4^2$, $8 = 2 \cdot 4$)
6. $(x - 7)(x + 7)$

Sonraki ders: İkinci Derece Denklemler.

7. İkinci Derece Denklemler

İki çözüm yolu — çarpanlara ayırma, formül ve diskriminant

İkinci derece denklem, bilinmeyen en yüksek kuvvetinin 2 olduğu denklemdir. Çözmenin iki yolu var: ifade güzelce çarpanlara ayrılıyorsa hızlı yol, ayrılmıyorsa her zaman çalışan formül. İkisi de aynı kökleri verir.

7.1. İkinci derece denklem nedir?

$$ax^2 + bx + c = 0 \quad (a \neq 0)$$

a, b, c katsayılarıdır; a sıfır olamaz (olsa denklem doğrusal olurdu).

7.2. Yol 1 — Çarpanlara ayırma

Bir önceki derslerin doğrudan uygulaması. Dayandığı kural: **bir çarpım sıfırsa, çarpanlardan en az biri sıfırdır.**

$$A \cdot B = 0 \quad \Rightarrow \quad A = 0 \text{ veya } B = 0$$

Önce çarpanlara ayır, sonra her çarpanı sıfıra eşitle:

$$x^2 - x - 6 = 0 \Rightarrow (x - 3)(x + 2) = 0 \Rightarrow x = 3 \text{ veya } x = -2$$

7.3. Yol 2 — Formül

İfade çarpanlara ayrılmasa bile çalışır:

$$x = \frac{-b \pm \sqrt{b^2 - 4ac}}{2a}$$

Aynı denklem ($a = 1, b = -1, c = -6$):

7. İkinci Derece Denklemler

$$x = \frac{-(-1) \pm \sqrt{(-1)^2 - 4(1)(-6)}}{2(1)} = \frac{1 \pm \sqrt{25}}{2} = \frac{1 \pm 5}{2} \Rightarrow x = 3 \text{ veya } x = -2$$

Aynı sonuç — iki yol da doğru.

7.4. Diskriminant: kaç kök var?

Formüldeki kök içindeki ifadeye **diskriminant** denir:

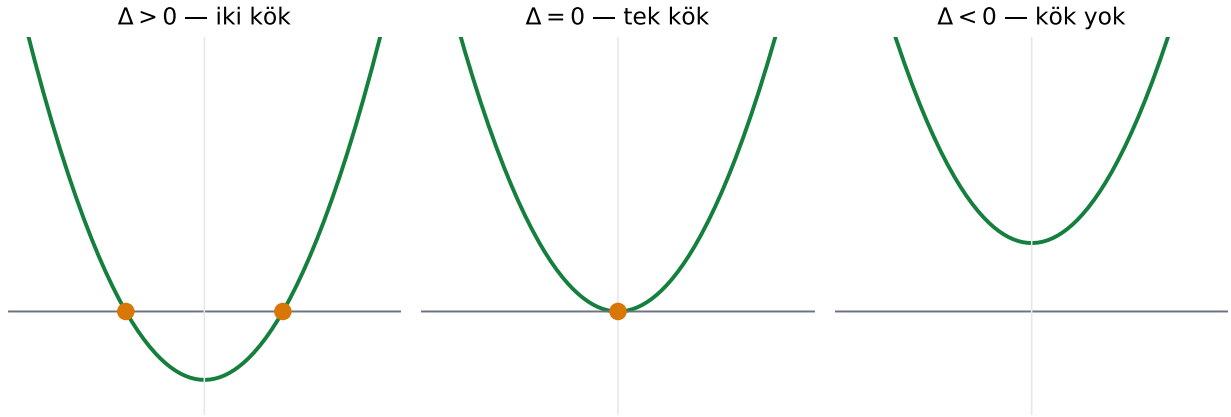
$$\Delta = b^2 - 4ac$$

İşareti, denklemin kaç reel kökü olduğunu söyler:

- $\Delta > 0 \rightarrow$ iki farklı reel kök
- $\Delta = 0 \rightarrow$ tek (çift) kök
- $\Delta < 0 \rightarrow$ reel kök yok (kökler karmaşık)

7.5. Geometrik anlam: parabolün kökleri

Kökler aslında $y = ax^2 + bx + c$ parabolünün **x eksenini kestiği noktalar**dır. Diskriminant da bu kesişimin kaç kez olduğunu söyler:

Şekil 7.1.: Diskriminant ve parabol: $\Delta > 0$ iki kesişim (iki kök), $\Delta = 0$ teğet (tek kök), $\Delta < 0$ kesişim yok (reel kök yok).

Üç parabol de aynı $y = x^2 + c$ ailesinden, sadece yukarı/aşağı kaymış: dibi eksenin altındaysa iki kez keser, tam değiyorsa bir kez, üstündeyse hiç kesmez.

! Hangi yolu, ne zaman?

Çarpanlara kolay ayrılıyorsa o hızlıdır; ayrılmıyorsa formül her zaman çalışır; sadece kaç kök olduğunu merak ediyorsan diskriminantta bakman yeter. **Her durumda önce denklemini = 0 formuna getir** — $x^2 = 5x - 6$ ise önce $x^2 - 5x + 6 = 0$ yaz.

! Formülde işaret tuzağı

- $-b$: b negatifse $-b$ **pozitif** olur. $b = -4$ ise $-b = +4$.
- b^2 : negatif olamaz ($b = 0$ 'da sıfır, yani ≥ 0), b negatif olsa bile. Diskriminantta ve formülde en çok hata bu iki noktada yapılır.

7.6. Örnekler

Örnek 1 (çarpanlara ayırma). $x^2 + 7x + 12 = 0 \Rightarrow (x + 3)(x + 4) = 0 \Rightarrow x = -3$ veya -4

Örnek 2 (formül). $x^2 - 4x + 3 = 0$: $\Delta = 16 - 12 = 4$, $x = \frac{4 \pm 2}{2} \Rightarrow x = 3$ veya 1

Örnek 3 (diskriminant). $x^2 + 2x + 5 = 0$: $\Delta = 4 - 20 = -16 < 0 \Rightarrow$ reel kök yok.

💡 ML köprüsü

Tek parametrelili kare hata kaybı bir **paraboldür**; en iyi parametre, bu parabolün en alçak noktasıdır (tepe noktası). Gradyan inişi aslında o dibi arar. İkinci derecenin geometrisi — parabol, kökler, tepe noktası — optimizasyonun görsel temelidir. “Türevi sıfıra eşitle ve çöz” fikri de buradaki “sıfıra eşitle ve çöz” ile aynı.

7.7. Alıştırmalar

1. Çarpanlara ayırarak çöz: $x^2 + 5x + 6 = 0$
2. Çarpanlara ayırarak çöz: $x^2 - x - 6 = 0$
3. Formülle çöz: $x^2 - 4x + 3 = 0$
4. Formülle çöz: $x^2 + 6x + 9 = 0$
5. Kaç reel kök (sadece diskriminant): $2x^2 + 3x + 5 = 0$
6. Kaç reel kök (sadece diskriminant): $x^2 - 6x + 9 = 0$

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $(x + 2)(x + 3) = 0 \Rightarrow x = -2$ veya -3
2. $(x - 3)(x + 2) = 0 \Rightarrow x = 3$ veya -2
3. $\Delta = 4$, $x = \frac{4 \pm 2}{2} \Rightarrow x = 3$ veya 1
4. $\Delta = 36 - 36 = 0$, $x = \frac{-6}{2} = -3$ (çift kök; $(x + 3)^2 = 0$)

7. İkinci Derece Denklemler

$$5. \Delta = 9 - 40 = -31 < 0 \Rightarrow \text{reel kök yok}$$

$$6. \Delta = 36 - 36 = 0 \Rightarrow \text{tek (çift) kök, } x = 3$$

Sonraki ders: Eşitsizlikler.

8. Eşitsizlikler

Bir aralık çözmek — yön kuralı, sayı doğrusu, aralık notasyonu

Eşitsizlik, eşittir yerine bir **karşılaştırmadır**: bir taraf diğerinden küçük ya da büyüktür. Denklemden tek büyük farkı, çözümün tek bir sayı değil, bir **aralık** (sonsuz çözüm) olmasıdır.

8.1. Eşitsizlik nedir?

Dört sembol: $<$ (küçük), $>$ (büyük), $\leq$ (küçük veya eşit), $\geq$ (büyük veya eşit). Örneğin $x > 3$, “3’ten büyük tüm sayılar” demektir — 3,1, 4, 100... hepsi çözümdür.

8.2. Çözme: tek kritik fark

Eşitsizliği denklem gibi çözersin — terimleri taşı, böl. Tek ek kural şu:

! Altın kural

Negatif bir sayıyla çarpar veya bölersen, eşitsizliğin yönü değişir.

$$-2x < 6 \xrightarrow{\div(-2)} x > -3$$

$<$ işareti $>$ oldu, çünkü -2 'ye böldük. Toplama/çıkarmada ve **pozitif**le çarpma/bölmede yön sabit kalır; sadece **negatif**te döner.

Yön değişmeyen örnek (pozitifle bölme):

$$3x - 5 \leq 7 \Rightarrow 3x \leq 12 \Rightarrow x \leq 4$$

8.3. Çözümü gösterme — sayı doğrusu

Bir eşitsizliğin çözümünü sayı doğrusunda taranmış bir aralık olarak gösteririz. Uç noktanın dahil olup olmadığını dairenin türü söyler:

İki kural: **açık uç** = sınır dahil değil ($<$, $>$ için), **kapalı uç** = sınır dahil ($\leq$, $\geq$ için).

8. Eşitsizlikler

Şekil 8.1.: $-3 < x \leq 5$ çözümü: -3 'te açık uç (dahil değil), 5 'te kapalı uç (dahil), arası taralı.

8.4. Aralık notasyonu

Çözümü kısa yazmanın yolu. Parantez (dahil değil, köşeli parantez [dahil:

$$x > -3 \rightarrow (-3, \infty) \quad -3 < x \leq 5 \rightarrow (-3, 5]$$

Sonsuz (∞) **her zaman parantez** alır, asla köşeli — sonsuza “ulaşamadığın” için.

8.5. Bileşik eşitsizlik

x iki değer arasındaysa, **her parçaya** aynı işlemi yaparak çözersin:

$$-1 < 2x + 1 \leq 7 \xrightarrow{-1} -2 < 2x \leq 6 \xrightarrow{\div 2} -1 < x \leq 3$$

⚠ İki tuzak

- Negatifle çarp/böldüğünde yön çevirmeyi unutmak — en sık kaçırılan kural.
- Sonsuza köşeli parantez koymak — yanlış; ∞ ve $-\infty$ her zaman parantez alır.

8.6. Örnekler

Örnek 1. $2x + 3 > 11 \Rightarrow 2x > 8 \Rightarrow x > 4$, yani $(4, \infty)$

Örnek 2 (yön döner). $-3x \leq 9 \xrightarrow{\div(-3)} x \geq -3$, yani $[-3, \infty)$

Örnek 3 (yön döner). $5 - 2x < 1 \Rightarrow -2x < -4 \xrightarrow{\div(-2)} x > 2$, yani $(2, \infty)$

💡 ML köprüsü

Eşitsizlik makine öğrenmesinde her yerde. Olasılık $0 \leq p \leq 1$ aralığındadır. En yaygın aktivasyon ReLU, $\max(0, x)$ yani “ $x > 0$ ise x , değilse 0” — bir eşitsizlik kararı. Karar eşikleri (skor $> 0,5$ ise sınıf 1), optimizasyon kısıtları ve gradyan kırma (gradient clipping) hep eşitsizliktir.

8.7. Alıştırmalar

Çöz ve aralık notasyonuyla yaz:

1. $2x + 3 > 11$
2. $-3x \leq 9$ (dikkat — yön!)
3. $5 - 2x < 1$ (dikkat — yön!)
4. $x \geq 2$ (sadece aralık notasyonu)
5. $-1 < x + 3 \leq 4$ (bileşik)
6. $\frac{x}{2} \geq 3$

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $2x > 8 \Rightarrow x > 4 \Rightarrow (4, \infty)$
2. $\div(-3)$, yön döner: $x \geq -3 \Rightarrow [-3, \infty)$
3. $-2x < -4$, $\div(-2)$ yön döner: $x > 2 \Rightarrow (2, \infty)$
4. $[2, \infty)$
5. Her parçadan 3 çıkar: $-4 < x \leq 1 \Rightarrow (-4, 1]$
6. $x \geq 6 \Rightarrow [6, \infty)$

Sonraki ders: Logaritma.

9. Logaritma

Üssün tersi — çarpımı toplama çeviren işlem

Logaritma, üs almanın **tersidir**. Üs “bu tabanı şu kadar kez çarparsam ne olur?” diye sorar; logaritma ters yönden sorar: “**bu sayıyı elde etmek için tabanı kaçınıcı kuvvete yükseltmeliyim?**” Bu ters bakış, makine öğrenmesinin en kritik araçlarından biridir (log-loss, olabilirlik).

9.1. Logaritma nedir?

Tanım iki yönde okunur:

$$\log_b(x) = y \iff b^y = x$$

Örneğin $\log_2(8) = 3$, çünkü $2^3 = 8$. Yani $\log_2 8$ sorusu aslında “2’yi kaçınıcı kuvvete yükseltirsem 8 olur?” demektir.

Üs tablosundan okumak en kolayı:

Üs ifadesi	Logaritma ifadesi
$2^3 = 8$	$\log_2 8 = 3$
$10^2 = 100$	$\log_{10} 100 = 2$
$5^0 = 1$	$\log_5 1 = 0$
$3^1 = 3$	$\log_3 3 = 1$

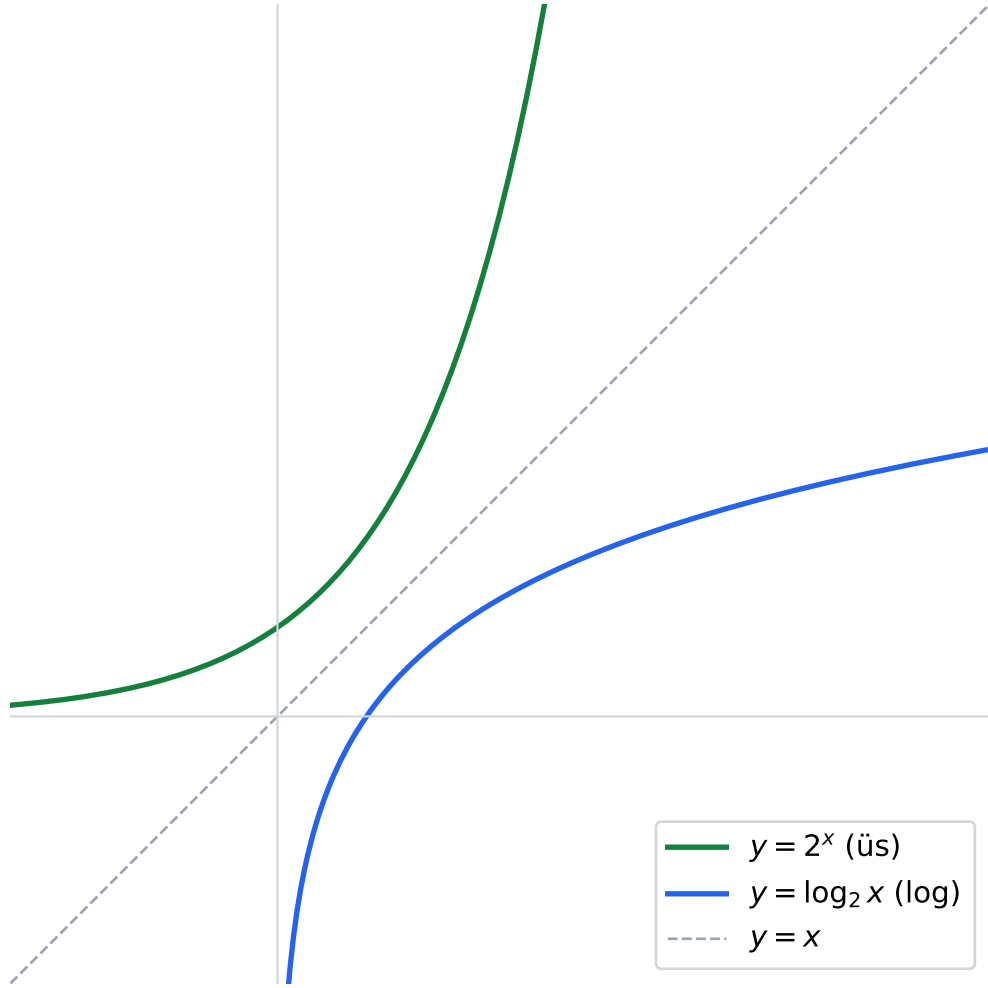
9.2. Üs ve logaritma: ayna görüntüsü

İkisi birbirinin tersi olduğu için grafikleri $y = x$ doğrusuna göre **simetrik** — biri diğerinin aynadaki yansımasıdır:

9.3. Yaygın tabanlar

- **Taban 10** — $\log_{10}$, çoğu yerde sadece log yazılır.
- **Taban e** — $\log_e$ yerine $\ln$ yazılır (doğal logaritma). $e \approx 2,718$. Kalkülüs ve ML’de en sık bu kullanılır.
- **Taban 2** — $\log_2$, bilgisayar bilimi ve bilgi teorisinde.

9. Logaritma

Şekil 9.1.: Üs ve logaritma birbirinin tersidir: $y = 2^x$ ile $y = \log_2 x$, $y = x$ doğrusuna göre simetriktir.

9.4. Logaritma kuralları

Üssün tersi olduğu için kurallar da üs kurallarının aynası: üste **toplana**n şey, logaritmada **çarpıma**; üste çarpılan, logaritmada **toplama** karşılık gelir.

$$\log_b(xy) = \log_b x + \log_b y \quad \log_b\left(\frac{x}{y}\right) = \log_b x - \log_b y$$

$$\log_b(x^n) = n \log_b x \quad \log_b 1 = 0 \quad \log_b b = 1$$

! En işe yarayan özellik

Logaritma **çarpımı toplamaya, kuvveti çarpmaya** çevirir:

$$\log(xy) = \log x + \log y \quad \log(x^n) = n \log x$$

Bu, devasa çarpımları ve kuvvetleri sıradan toplama/çarpmaya indirger — ML'de olabirlik hesabının ve sayısal kararlılığın anahtarı.

! İki tuzak

- Toplama kuralı **çarpım** içindir, toplam için değil: $\log(x + y) \neq \log x + \log y$.
- Logaritma yalnızca **pozitif** sayılar için tanımlıdır: $\log 0$ ve negatif sayının logaritması yoktur.

9.5. Örnekler

Örnek 1. $\log_2 16 = 4$, çünkü $2^4 = 16$.

Örnek 2. $\log_{10} 1000 = 3$, çünkü $10^3 = 1000$.

Örnek 3 (ürün kuralı). $\log_2(4 \cdot 8) = \log_2 4 + \log_2 8 = 2 + 3 = 5$ (kontrol: $4 \cdot 8 = 32 = 2^5$). ✓

Örnek 4 (kuvvet kuralı). $\log_2(8^2) = 2 \log_2 8 = 2 \cdot 3 = 6$ (kontrol: $8^2 = 64 = 2^6$). ✓

💡 ML köprüsü

Bir modelin olabirliği (likelihood), yüzlerce olasılığın **çarpımıdır** — her biri 1'den küçük olduğu için bu çarpım sayısal olarak sıfıra çöker (underflow). Logaritma alınca çarpım **toplama** dönüşür:

$$\log(p_1 p_2 \cdots p_n) = \log p_1 + \log p_2 + \cdots + \log p_n$$

İşte bu yüzden ML modelleri log-olabirliği (log-likelihood) maksimize eder, çapraz entropi / log-loss kaybı — $-\log(p)$ kullanır. Bu dersteki ürün ve kuvvet kuralları, o kaybın cebirsel temelidir.

9. Logaritma

9.6. Alıştırılmalar

1. $\log_2 16$
2. $\log_{10} 100$
3. $\log_7 1$
4. $\log_5 5$
5. Ürün kuralıyla: $\log_2(8 \cdot 2)$
6. Kuvvet kuralıyla: $\log_3(9^2)$

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. 4 (çünkü $2^4 = 16$)
2. 2 (çünkü $10^2 = 100$)
3. 0 (her tabanın 0. kuvveti 1'dir)
4. 1 (her tabanın 1. kuvveti kendisidir)
5. $\log_2 8 + \log_2 2 = 3 + 1 = 4$ (kontrol: $16 = 2^4$)
6. $2\log_3 9 = 2 \cdot 2 = 4$ (kontrol: $81 = 3^4$)

Bölüm 1 — Cebir tamamlandı. Sonraki bölüm: Fonksiyonlar.

Kısım II.

Bölüm 2 — Fonksiyonlar

10. Fonksiyon Kavramı

Girdiyi çıktıya bağlayan kural — ML modellerinin temel taşı

Bölüm 1’de denklemleri çözdük. Şimdi bir adım yukarı çıkıyoruz: **fonksiyon**. Fonksiyon, bir girdiyi bir çıktıya bağlayan kuraldır. Bu kavram tüm bölümün — ve aslında makine öğrenmesinin — temelidir: bir model, sonuçta bir fonksiyondur.

10.1. Fonksiyon nedir?

Fonksiyonu bir **makine** gibi düşün: içine bir girdi koyarsın, kuralını uygular, sana tek bir çıktı verir.

Şekil 10.1.: Fonksiyon bir makinedir: bir girdi alır (x), kuralı uygular (f), tek bir çıktı verir ($f(x)$).

Fonksiyonun tek belirleyici kuralı şudur: **her girdiye karşılık tam olarak bir çıktı** vardır. Aynı girdi her seferinde aynı çıktıyı vermelidir.

10.2. $f(x)$ gösterimi

$f(x)$, “ f fonksiyonunun x girdisindeki değeri” demektir — f çarpı x değil. Kural genelde bir formülle yazılır:

$$f(x) = 2x + 1$$

10. Fonksiyon Kavramı

Bir değeri hesaplamak için x yerine sayıyı koyarsın:

$$f(3) = 2(3) + 1 = 7 \quad f(0) = 1 \quad f(-2) = -3$$

10.3. Tanım ve görüntü kümesi

- **Tanım kümesi (domain):** fonksiyona girebilecek tüm geçerli girdiler.
- **Görüntü kümesi (range):** çıkabilecek tüm olası çıktılar.

Bazı kurallar her girdiyi kabul etmez:

$$f(x) = \sqrt{x} \Rightarrow \text{tanım kümesi } x \geq 0 \quad h(x) = \frac{1}{x-2} \Rightarrow x \neq 2$$

Çünkü negatife karekökü ve sıfıra bölme tanımsızdır.

! Fonksiyonu fonksiyon yapan kural

Her girdi **tam olarak bir** çıktıya gider. Bir girdi iki farklı çıktı verebiliyorsa, o bir fonksiyon değildir. (Grafikte: dikey bir doğru eğriyi en fazla bir noktada kesmeli — dikey doğru testi.)

! İki tuzak

- $f(x)$ bir çarpım değildir; “ x ’teki f değeri” demektir.
- Tanım kümesini kontrol et: paydada sıfır olamaz, kök içinde negatif olamaz.

10.4. Örnekler

Örnek 1. $f(x) = 2x + 1$ için $f(5) = 2(5) + 1 = 11$.

Örnek 2. $g(x) = x^2$ için $g(-3) = (-3)^2 = 9$.

Örnek 3 (tanım kümesi). $f(x) = \frac{1}{x}$ için tanım kümesi $x \neq 0$.

💡 ML köprüsü

Bir makine öğrenmesi modeli, **fonksiyonun ta kendisidir**: girdi olarak özellikleri (x) alır, çıktı olarak tahmini ($f(x)$) verir. Daha önce gördüğümüz $y = wx + b$ bir fonksiyondur; bir sinir ağı ise iç içe geçmiş dev bir fonksiyon bileşkesidir (bunu ileride göreceğiz). Bir olasılık çıktısının görüntü kümesi $[0, 1]$ 'dir — Bölüm 1'deki eşitsizlik aralığıyla aynı fikir.

10.5. Alıştırmalar

1. $f(x) = 3x - 2$ için $f(4) = ?$
2. $f(x) = x^2 + 1$ için $f(-3) = ?$
3. $g(x) = 2x + 5$ için $g(0) = ?$
4. $f(x) = \sqrt{x}$ fonksiyonunun tanım kümesi nedir? (aralık notasyonuyladır)
5. $f(x) = \frac{1}{x}$ fonksiyonunun tanım kümesi nedir?
6. $f(x) = 5 - 2x$ için $f(3) = ?$

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $3(4) - 2 = 10$
2. $(-3)^2 + 1 = 9 + 1 = 10$
3. $2(0) + 5 = 5$
4. $x \geq 0$, yani $[0, \infty)$ (kareköke negatif giremez)
5. $x \neq 0$ (sıfıra bölme tanımsız)
6. $5 - 2(3) = 5 - 6 = -1$

Sonraki ders: Doğrusal Fonksiyon ve Eğim.

11. Doğrusal Fonksiyon ve Eğim

$y = mx + b$ — ML'in kalbindeki doğru

En basit ve en önemli fonksiyon biçimi doğrudur. Grafiği düz bir çizgi olan fonksiyona **doğrusal fonksiyon** denir. Bu dersteki $y = mx + b$ kalıbı, makine öğrenmesinin tam merkezinde duruyor — lineer regresyon ve tek bir yapay nöron, aynen bu denklemdir.

11.1. Doğrusal fonksiyon: $y = mx + b$

$$f(x) = mx + b$$

İki sayı doğruyu tamamen belirler:

- m — **eğim (slope)**: doğru ne kadar dik, hangi yöne gidiyor.
- b — **y -kesişimi (intercept)**: doğrunun y eksenini kestiği yer, yani $f(0)$.

11.2. Eğim

Eğim, “ne kadar yukarı / ne kadar sağa” oranıdır — dikey değişimin yatay değişime bölümü:

$$m = \frac{\Delta y}{\Delta x} = \frac{y_2 - y_1}{x_2 - x_1}$$

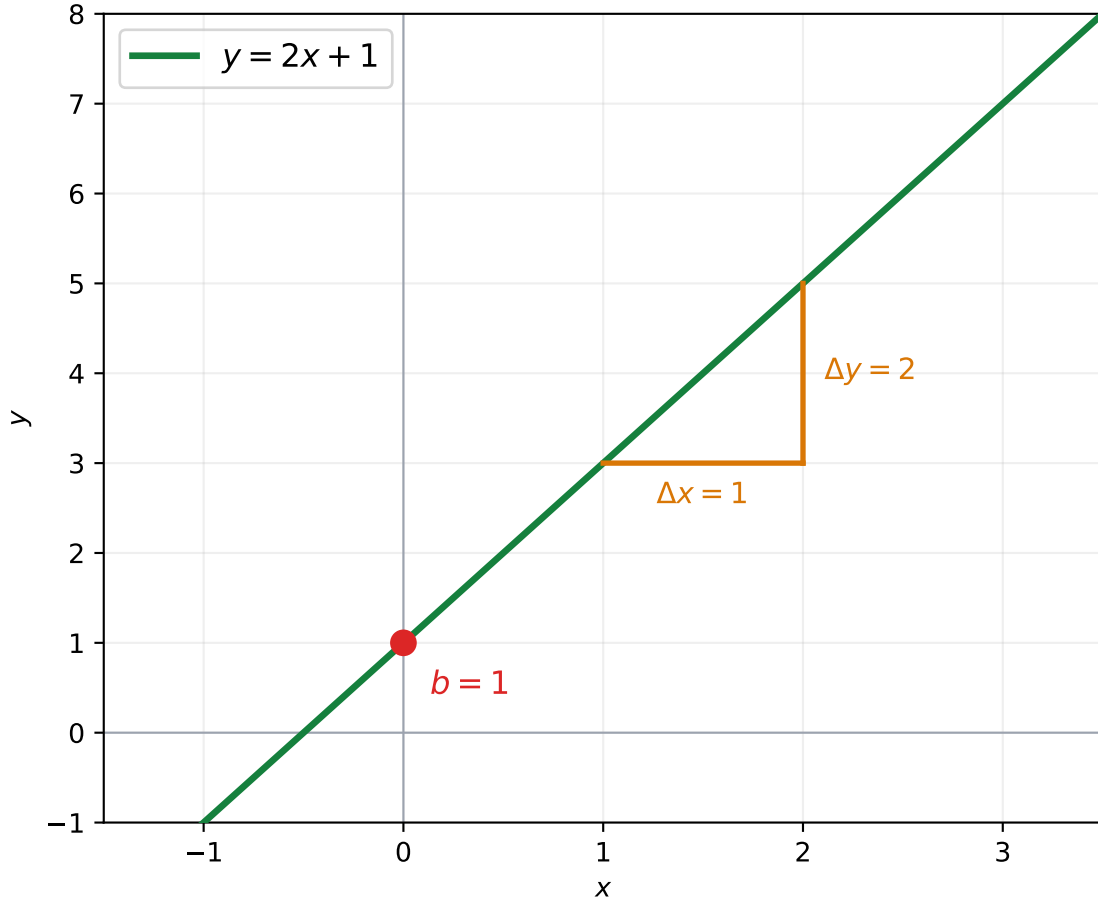
Eğimin işareti doğrunun yönünü söyler:

- $m > 0$ → doğru yukarı çıkar.
- $m < 0$ → doğru aşağı iner.
- $m = 0$ → yatay doğru.
- $|m|$ büyüdükçe doğru dikleşir.

11.3. y -kesişimi

b , doğrunun y eksenini deldiği noktadır; $x = 0$ koyarak bulunur: $f(0) = m \cdot 0 + b = b$. Yukarıdaki örnekte $f(0) = 1$, yani doğru $(0, 1)$ 'den geçer.

11. Doğrusal Fonksiyon ve Eğim

Şekil 11.1.: $y = 2x + 1$ doğrusu: eğim $m = 2$ (1 sağa gidince 2 yukarı), y -kesişimi $b = 1$, yani $(0, 1)$ noktası.

! İki sayı, bir doğru

m doğrunun **eğimini ve yönünü**, b ise **dikey konumunu** belirler. Bu ikisi verildiğinde doğru tek bir şekilde sabitlenir — başka hiçbir bilgiye gerek yoktur.

11.4. İki noktadan eğim

(1, 2) ve (3, 8) noktalarından geçen doğrunun eğimi:

$$m = \frac{8 - 2}{3 - 1} = \frac{6}{2} = 3$$

! İki tuzak

- Eğim $\frac{\Delta y}{\Delta x}$ 'tir, $\frac{\Delta x}{\Delta y}$ değil — dikey önce, yatay sonra.
- Noktaların sırasını ikisinde de aynı tut: $\frac{y_2 - y_1}{x_2 - x_1}$. Birini ters çevirirsen işaret yanlış çıkar.

11.5. Örnekler

Örnek 1. $y = 3x - 2$: eğim $m = 3$, kesişim $b = -2$.

Örnek 2. $y = -2x + 5$: eğim $m = -2$ (aşağı iner), kesişim $b = 5$.

Örnek 3 (iki nokta). (0, 4) ve (2, 0): $m = \frac{0 - 4}{2 - 0} = -2$.

💡 ML köprüsü

$y = mx + b$ denklemini ML notasyonu ile yaz: $y = wx + b$. Bu, **lineer regresyonun ve tek bir yapay nöronun** tam tanımıdır.

- w (ağırlık / weight) = eğim $m \rightarrow$ modelin **öğrendiği** şey.
- b (bias) = y -kesişimi $\rightarrow$ çıktığı yukarı/aşağı kaydırıcı sabit.

Modeli eğitmek, veriye en iyi uyan w ve b değerlerini bulmaktır; gradyan inişi tam olarak bu eğimi ve kesişimi ayarlar. Bir sinir ağı ise üst üste yığılmış binlerce böyle doğrudur (daha doğrusu: aktivasyon — doğrusal-olmayanlık — olmadan bu bileşke tek bir doğruya çökerdi; ağı bir doğrudan fazlası yapan, araya giren aktivasyonlardır). Bu tek satır, tüm derin öğrenmenin tohumudur.

11.6. Alıştırmalar

1. $y = 4x + 3$ doğrusunun eğimi ve y -kesişi nedir?
2. $(2, 5)$ ve $(4, 11)$ noktalarından geçen doğrunun eğimi?
3. $y = -x + 7$ doğrusunun eğimi nedir?
4. Eğimi 2, y -kesişi -1 olan doğrunun denklemi?
5. $(0, 4)$ ve $(2, 0)$ noktalarından geçen doğrunun eğimi?
6. $f(x) = 5x$ doğrusunun y -kesişi nedir?

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $m = 4, b = 3$
2. $\frac{11 - 5}{4 - 2} = \frac{6}{2} = 3$
3. $m = -1$ (çünkü $y = -1 \cdot x + 7$)
4. $y = 2x - 1$
5. $\frac{0 - 4}{2 - 0} = \frac{-4}{2} = -2$
6. $b = 0$ (çünkü $y = 5x + 0$; doğru orijinden geçer)

Sonraki ders: Parabol.

12. Parabol

İkinci derece fonksiyonun U biçimi — ML'deki kayıp çukuru

İkinci derece bir fonksiyonun grafiği bir **parabol**dür — U biçimli bir eğri. Bölüm 1'de ikinci derece denklemleri çözmüştük; şimdi o denklemin grafiğine bakıyoruz. Bu şekil ML'de doğrudan karşına çıkar: kayıp fonksiyonu (loss) çoğu zaman tam böyle bir çukurdur ve eğitim, o çukurun dibini aramaktır.

12.1. Parabol: $y = ax^2 + bx + c$

$$f(x) = ax^2 + bx + c \quad (a \neq 0)$$

12.2. a kolların yönünü ve genişliğini belirler

- $a > 0 \rightarrow$ kollar **yukarı** açılır, parabolün bir **minimumu** vardır (çukur).
- $a < 0 \rightarrow$ kollar **aşağı** açılır, bir **maksimumu** vardır (tepe).
- $|a|$ büyüdükçe parabol **darlaşır**; küçüldükçe yayvanlaşır.

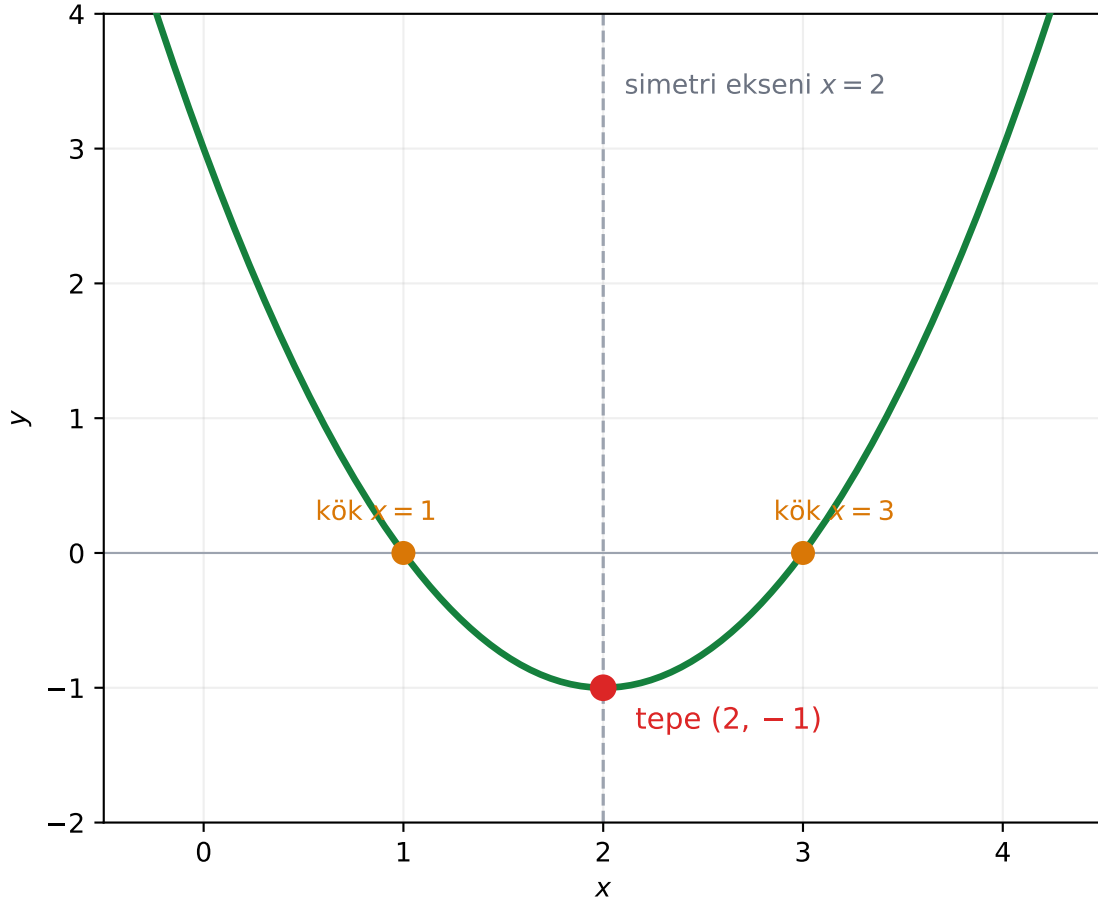
12.3. Tepe noktası

Tepe noktası, parabolün döndüğü yerdir — minimum ya da maksimum. x koordinatı:

$$x_{\text{tepe}} = -\frac{b}{2a}$$

Bu x 'i fonksiyona koyunca tepe noktasının y değeri çıkar. $a > 0$ ise tepe en alçak nokta (minimum), $a < 0$ ise en yüksek nokta (maksimum).

12. Parabol

Şekil 12.1.: $y = x^2 - 4x + 3$ parabolü: kollar yukarı ($a > 0$), tepe noktası $(2, -1)$, kökler $x = 1$ ve $x = 3$, simetri eksenini $x = 2$.

12.4. Kökler ve diskriminant

Parabolün x eksenini kestiği yerler **köklerdir** ($y = 0$). Bunlar Bölüm 1'deki ikinci derece denklemin çözümleridir; kaç tane olduğunu diskriminant $\Delta = b^2 - 4ac$ söyler:

- $\Delta > 0 \rightarrow$ iki kök (parabol eksenini iki noktada keser),
- $\Delta = 0 \rightarrow$ bir kök (tepe tam eksenin üstünde),
- $\Delta < 0 \rightarrow$ reel kök yok (parabol eksenini hiç kesmez).

! Önemli olan ne?

a parabolün **yönünü ve genişliğini**, tepe noktası ise **dönüm yerini** (min/max) verir. Optimizasyonda asıl peşinde olduğumuz şey bu tepe noktasıdır — fonksiyonun en küçük (veya en büyük) değeri orada.

12.5. Örnek

$f(x) = x^2 - 4x + 3$ parabolü:

- $a = 1 > 0 \rightarrow$ kollar yukarı, minimum var.
- Tepe: $x = -\frac{-4}{2(1)} = 2$, sonra $f(2) = 4 - 8 + 3 = -1 \rightarrow$ tepe $(2, -1)$.
- Kökler: $x^2 - 4x + 3 = (x - 1)(x - 3) = 0 \Rightarrow x = 1, x = 3$.
- y -kesişi: $c = 3$.

! İki tuzak

- Tepe formülü $-\frac{b}{2a}$ 'dir; baştaki eksi işaretini unutma.
- Her parabol x eksenini kesmez ($\Delta < 0$ ise kök yoktur) — ama yine de bir tepe noktası vardır. “Kök yok” demek “tepe yok” demek değildir.

💡 ML köprüsü

Bir modeli eğitirken, hatayı ölçen bir **kayıp fonksiyonu** (loss) tanımlarız — en yaygını ortalama kare hata (MSE). Tek bir ağırlığın fonksiyonu olarak çizildiğinde MSE tam bir **paraboldür**: yukarı açılan bir çukur. Eğitim, bu çukurun **dibine** (tepe noktası = minimum kayıp) inmektir; gradyan inişi adım adım dibe yuvarlanır.

$a > 0$ olan çukur biçimi “konveks” demektir — tek bir minimum vardır, bu yüzden optimize etmesi kolaydır. Parabolün geometrisi, modelin nasıl öğrendiğinin doğrudan resmidir.

12.6. Alıştırmalar

1. $y = x^2 - 6x + 5$ parabolü yukarı mı aşağı mı açılır?
2. $y = -2x^2 + 4x$ parabolü tepe noktasının x koordinatı nedir?

12. Parabol

3. $y = x^2 - 4$ parabolü kökleri nelerdir?
4. $y = 3x^2 + 2x - 1$ parabolü y -kesişimi nedir?
5. $y = x^2 - 6x + 5$ parabolü tepe noktası (x ve y)?
6. $y = -x^2 + 1$ parabolü maksimum mu minimum mu vardır?

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. Yukarı ($a = 1 > 0$).
2. $x = -\frac{4}{2(-2)} = -\frac{4}{-4} = 1$.
3. $x^2 - 4 = 0 \Rightarrow x^2 = 4 \Rightarrow x = 2$ veya $x = -2$.
4. $c = -1$.
5. $x = -\frac{-6}{2(1)} = 3$, sonra $f(3) = 9 - 18 + 5 = -4 \rightarrow$ tepe $(3, -4)$.
6. Maksimum ($a = -1 < 0$, kollar aşağı).

Sonraki ders: Üstel ve Logaritmik Fonksiyon.

13. Üstel ve Logaritmik Fonksiyon

Büyüme, çürüme ve onların tersi — sigmoid'in temeli

Bölüm 1'de üs (Üslü İfadeler dersi) ve logaritmanın (Logaritma dersi) cebirini gördük. Şimdi bunları **fonksiyon** olarak ele alıp grafiklerine bakıyoruz. Bu iki şekil modern ML'in motorudur: sigmoid ve softmax doğrudan üstel fonksiyona, kayıp fonksiyonu ise logaritmaya dayanır.

13.1. Üstel fonksiyon: $f(x) = b^x$

Değişkenin **üste** çıktığı fonksiyondur (taban sabit, üs değişken):

$$f(x) = b^x \quad (b > 0, b \neq 1)$$

Davranışı tabanın değerine bağlıdır:

- $b > 1 \rightarrow$ **büyüme**: giderek daha hızlı artar (örn. 2^x).
- $0 < b < 1 \rightarrow$ **çürüme**: sifıra doğru azalır (örn. $(1/2)^x$).
- Her zaman **pozitif** (görüntü kümesi > 0) ve $b^0 = 1$ olduğu için daima $(0, 1)$ 'den geçer.

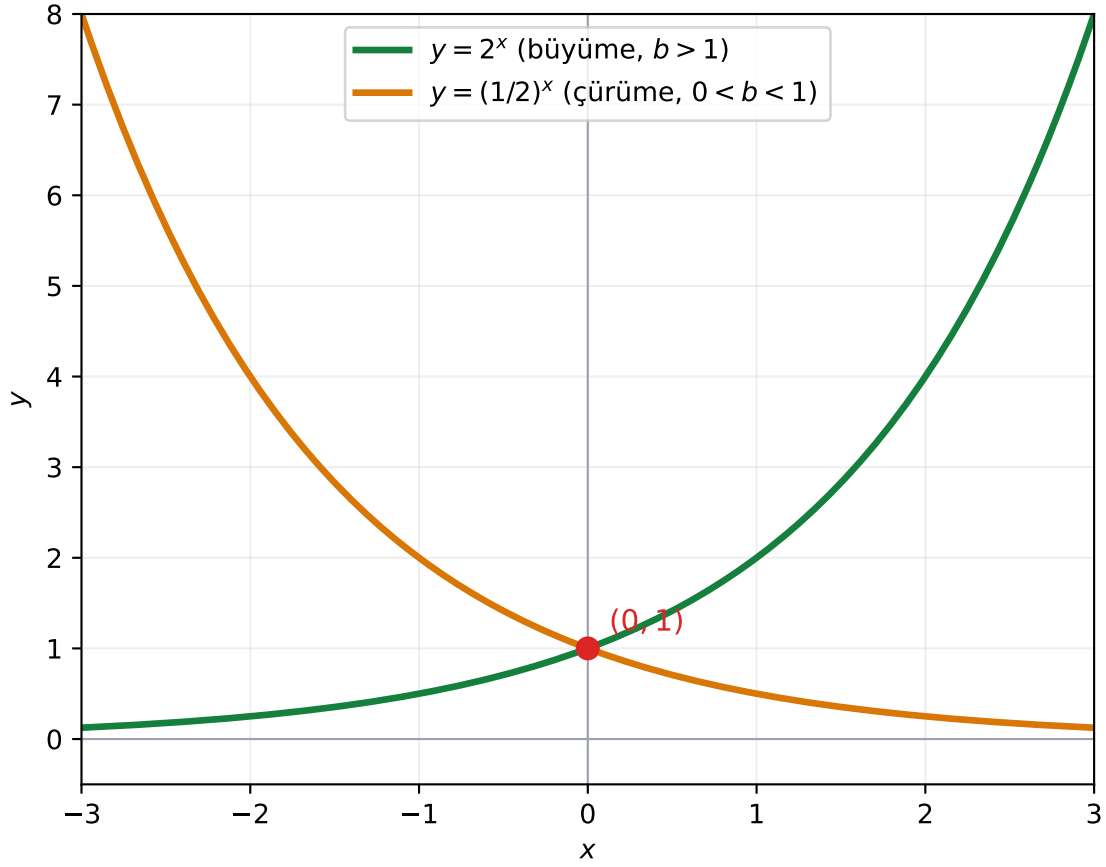
13.2. Doğrusal vs üstel: sabit fark mı, sabit oran mı?

Doğrusal fonksiyon her adımda sabit bir miktar **ekler**; üstel fonksiyon her adımda sabit bir oranla **çarpar**. Fark görünüşte küçük, sonuç dramatiktir:

x	Doğrusal $y = 2x (+2)$	Üstel $y = 2^x (\times 2)$
0	0	1
1	2	2
2	4	4
3	6	8
4	8	16
5	10	32

Başta yakınlar, ama üstel kısa sürede doğrusalı ezer. “Üstel büyüme” deyiminin gücü buradan gelir.

13. Üstel ve Logaritmik Fonksiyon

Şekil 13.1.: Üstel fonksiyon: $b > 1$ büyüme (2^x), $0 < b < 1$ çürüme ($(1/2)^x$). İkisi de $(0, 1)$ 'den geçer ve daima pozitiftir.

13.3. Logaritmik fonksiyon: $f(x) = \log_b x$

Logaritma, üstelin **tersidir** (Logaritma dersindeki ayna ilişkisi). Bu yüzden üstelin zıttı gibi davranır:

- Artar ama giderek **yavaşlar** (üstelin tam tersi).
- Tanım kümesi $x > 0$ (pozitif sayıların logaritması vardır).
- $\log_b 1 = 0$ olduğu için daima $(1, 0)$ 'dan geçer.

13.4. Doğal taban e

ML ve kalkülüste en sık kullanılan taban $e \approx 2,718$ 'dir. e^x üstel fonksiyonu, $\ln x = \log_e x$ ise onun tersidir. Pratikte “üstel” denince çoğu zaman e^x , “log” denince $\ln$ kastedilir.

! İki uç

Üstel fonksiyon **çarpımsaldır** (sabit oran) ve yaygın fonksiyonlar içinde en hızlı büyüyendir. Logaritma onun tersidir: en yavaş yükselen fonksiyon. Bu ikisi, büyümenin ve onu geri çözmenin iki ucudur.

! İki tuzak

- b^x ile x^b karıştırılmaz: üstel fonksiyonda değişken **üstte** (2^x), kuvvet fonksiyonunda değişken **tabanda** (x^2) — büyüme hızları tamamen farklıdır.
- Üstel fonksiyon asla negatif ya da sıfır olmaz; çıktısı hep pozitiftir.

13.5. Örnek

Örnek 1. $f(x) = 2^x$: $f(3) = 8$, $f(0) = 1$, $f(-1) = \frac{1}{2}$.

Örnek 2. $g(x) = \left(\frac{1}{3}\right)^x$: taban $0 < b < 1$ olduğu için çürüme; $g(2) = \frac{1}{9}$.

Örnek 3. $\log_2 8 = 3$ (Logaritma dersinden): üssün tersi.

💡 ML köprüsü

Üstel ve logaritma, sinir ağlarının her yerindedir:

- **Sigmoid:** $\sigma(x) = \frac{1}{1 + e^{-x}}$ — herhangi bir reel sayıyı $(0, 1)$ aralığına, yani bir olasılığa sıkıştırır. Kalbinde e^{-x} vardır.
- **Softmax:** sınıf skorlarını üstel alıp olasılığa çevirir (çok sınıflı sınıflandırmanın çıkışı).
- **Log-loss:** Logaritma dersinde gördüğün logaritma, kaybın temelidir.
- **Öğrenme oranı çürümesi:** eğitimde adım boyu çoğu zaman üstel çürümeyle küçültülür.

Bu dersteki büyüme/çürüme eğrileri, o fonksiyonların ham hâlidir.

13.6. Alıştırmalar

1. $f(x) = 3^x$ için $f(2) = ?$
2. $f(x) = 2^x$ büyüme mi çürüme mi gösterir?
3. $f(x) = \left(\frac{1}{2}\right)^x$ büyüme mi çürüme mi gösterir?
4. Her üstel fonksiyon b^x hangi noktadan geçer?
5. $\log_3 9 = ?$
6. $f(x) = 5^x$ için $f(0) = ?$

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $3^2 = 9$
2. Büyüme (taban $b = 2 > 1$, artar)
3. Çürüme (taban $0 < \frac{1}{2} < 1$, azalır)
4. $(0, 1)$, çünkü $b^0 = 1$
5. 2, çünkü $3^2 = 9$
6. 1, çünkü $5^0 = 1$

Sonraki ders: *Fonksiyon Bileşkesi.*

14. Fonksiyon Bileşkesi

$f(g(x))$ — sinir ağının iskeleti

Bir fonksiyonun çıktısını başka bir fonksiyona girdi yapmaya **bileşke** denir. Basit görünür ama derin öğrenmenin kavramsal anahtarlarıdır: bir sinir ağı, üst üste binmiş fonksiyonların bileşkesinden başka bir şey değildir.

14.1. Bileşke nedir?

$f(g(x))$ ifadesi şu sırayı söyler: **önce g 'yi uygula, sonra çıkan sonuca f 'yi uygula**. Gösterimi:

$$(f \circ g)(x) = f(g(x))$$

Bunu zincirlenmiş makineler gibi düşün — birinin çıktısı diğerinin girdisidir:

Şekil 14.1.: Fonksiyon bileşkesi $f(g(x))$: girdi önce g makinesinden geçer, onun çıktısı $g(x)$ sonra f makinesine girer.

İçteki fonksiyon (g) önce çalışır, dıştaki (f) sonra. İfadeyi **içten dışa** doğru oku.

14. Fonksiyon Bileşkesi

14.2. Hesaplama

Bir sayıyı koymak için içten başla. $f(x) = x + 1$ ve $g(x) = x^2$ olsun:

$$f(g(2)) : g(2) = 4 \Rightarrow f(4) = 5$$

Formülün kendisini bulmak için $g(x)$ 'i f 'nin içine yazarsın:

$$f(g(x)) = f(x^2) = x^2 + 1$$

14.3. Sıra önemlidir

Bileşkede sıra genellikle sonucu değiştirir: $f(g(x)) \neq g(f(x))$. Aynı f ve g ile ters sırayı dene:

$$g(f(x)) = g(x + 1) = (x + 1)^2 = x^2 + 2x + 1$$

$x^2 + 1$ ile aynı değil — hangi makinenin önce çalıştığı önemlidir.

! İçten dışa

$f(g(x))$ 'te **içteki fonksiyon önce**, dıştaki sonra çalışır. Sırayı değiştirmek farklı bir fonksiyon verir; $f(g(x))$ ile $g(f(x))$ aynı şey değildir.

⚠ İki tuzak

- $f(g(x))$ bir çarpım değildir: $f(g(x)) \neq f(x) \cdot g(x)$. Bileşke “uygulama”dır, çarpma değil.
- Parantezleri içten dışa çöz; en içteki girdiyi en önce hesapla.

14.4. Örnek

$f(x) = 2x$ ve $g(x) = x^2$ olsun:

- $f(g(x)) = f(x^2) = 2x^2$
- $g(f(x)) = g(2x) = (2x)^2 = 4x^2$ — farklı.
- Sayıyla: $f(g(3)) = f(9) = 18$; $g(f(3)) = g(6) = 36$.

💡 ML köprüsü

Bir **sinir ağı**, **fonksiyon bileşkesinden ibarettir**. Her katman bir fonksiyondur; ağ bunları sırayla uygular:

$$\text{çıktı} = f_n(\dots f_2(f_1(x)))$$

Her katman genelde bir **doğrusal parça** ($wx + b$, Doğrusal Fonksiyon ve Eğim dersi) ve onun üstüne

bir **aktivasyon** (σ , ReLU — Üstel ve Logaritmik Fonksiyon dersi) bileşkesidir. Yani derin ağ = içten dışa zincirlenmiş yüzlerce makine.

Eğitimde kullanılan **geri yayılım (backprop)**, bu bileşkenin türevini **zincir kuralıyla** hesaplar — zincir kuralı bizzat $f(g(x))$ 'in türev kuralıdır (kalkülüs sütununda göreceğiz). Bu dersteki bileşke, derin öğrenmenin iskeletidir.

14.5. Alıştırmalar

$f(x) = x + 2$ ve $g(x) = 3x$ olsun (1–2):

1. $f(g(x)) = ?$
2. $g(f(x)) = ?$

$f(x) = x^2$ ve $g(x) = x - 1$ olsun (3–4):

3. $f(g(2)) = ?$
4. $g(f(2)) = ?$
5. $f(x) = 2x$, $g(x) = x^2$ için $f(g(3)) = ?$
6. $f(x) = x + 5$, $g(x) = x + 1$ için $f(g(x)) = ?$

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $f(g(x)) = f(3x) = 3x + 2$
2. $g(f(x)) = g(x + 2) = 3(x + 2) = 3x + 6$ (1'den farklı — sıra önemli)
3. $g(2) = 2 - 1 = 1$, sonra $f(1) = 1^2 = 1$
4. $f(2) = 4$, sonra $g(4) = 4 - 1 = 3$
5. $g(3) = 9$, sonra $f(9) = 18$
6. $g(x) = x + 1$, sonra $f(x + 1) = (x + 1) + 5 = x + 6$

Sonraki ders: Grafik Okuma.

15. Grafik Okuma

Eğriden bilgi çıkarmak — ML’de kayıp eğrilerini okumak

Bir grafik, bir fonksiyonun resmidir. Grafik okumak, o resimden gözle bilgi çıkarmaktır — yeni bir fonksiyon türü değil, Bölüm 2’de öğrendiklerimizi bir araya getiren bir beceri. Bu beceri ML’de günlük ekmektir: eğitim sırasında sürekli **kayıp eğrilerine** bakıp modelin ne yaptığını okursun.

15.1. Grafik bir fonksiyonun resmidir

Eğri üstündeki her (x, y) noktası “ $f(x) = y$ ” demektir. Bir değeri okumak için: x değerine git, dikey olarak eğriye çık, oradan yatay olarak y eksenine geç — bulduğun değer $f(x)$ ’tir.

15.2. Neler okunur?

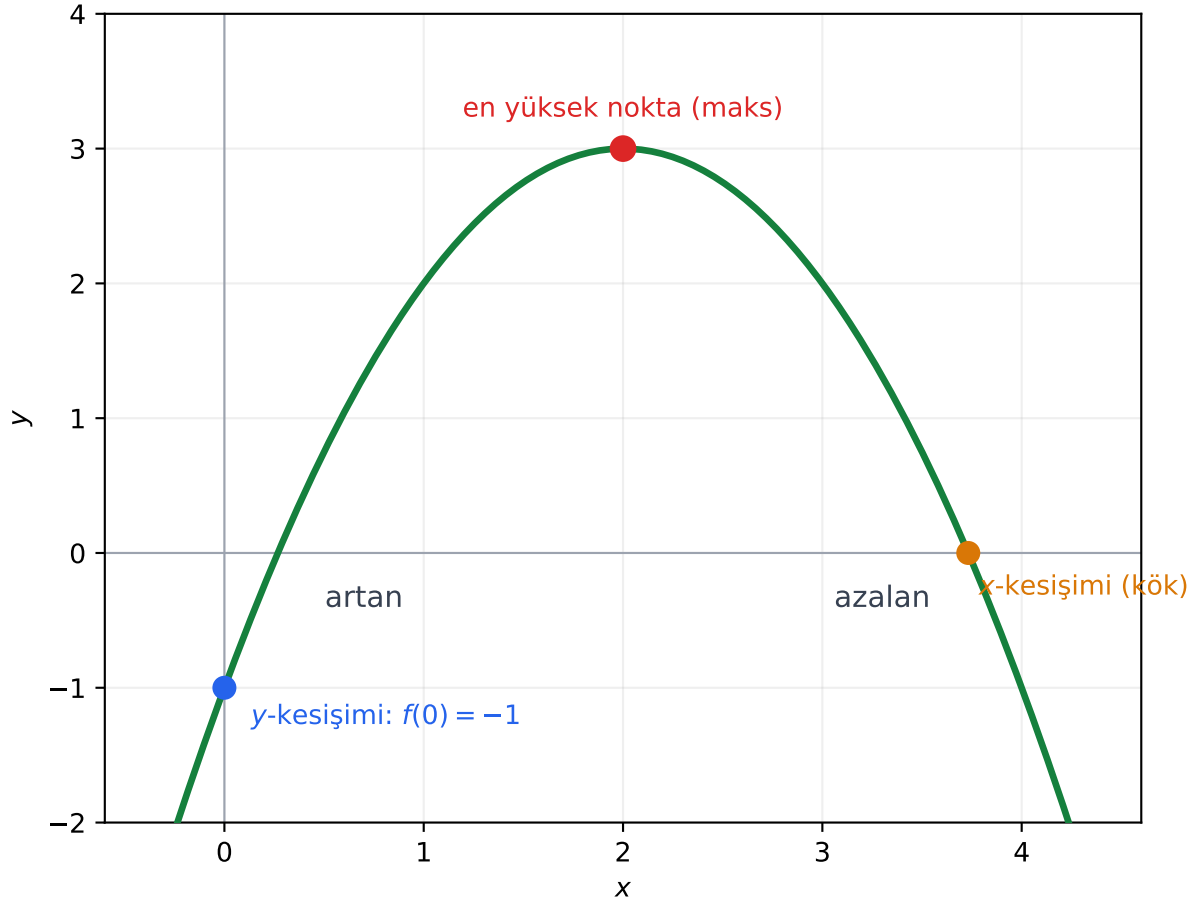
Bir grafiğe baktığında okuyacağın temel şeyler:

- **Eksenler ve ölçek:** her eksen neyi temsil ediyor, birim ne, ölçek doğrusal mı? (ML’de kayıp eğrileri çoğu zaman logaritmik eksenle çizilir.)
- **Kesişimler:** y -kesişi $f(0)$ ’dır (eğri y eksenini nerede keser); x -kesişimleri köklerdir (eğri x eksenini nerede keser, $y = 0$).
- **Artan / azalan bölgeler:** x büyürken y de büyüyorsa artan, küçülüyorsa azalan.
- **Maksimum / minimum:** tepe ve dip noktaları (parabolün tepe noktası gibi).
- **Diklik:** eğri ne kadar hızlı değişiyor — dik bölge hızlı değişim, yatay bölge yavaş değişim (türevin habercisi).
- **Genel davranış:** doğrusal mı, eğri mi, büyüyen mi, bir yerde düzleşiyor mu (plato)?

15.3. Bir değeri okumak

Yukarıdaki grafikte $f(0)$ ’ı okumak için $x = 0$ ’a git, eğriye bak: değer -1 . En yüksek noktayı bulmak için tepeye bak: $(2, 3)$.

15. Grafik Okuma

Şekil 15.1.: Bir grafikten okunanlar: y -kesişimi, x -kesişimi (kök), artan ve azalan bölgeler, en yüksek nokta (maksimum).

! Önce eksenini oku

Bir grafiğe bakarken ilk iç **eksenleri ve ölçeği** anlamaktır: hangi eksen neyi gösteriyor, ölçek doğrusal mı logaritmik mi? Ölçeği yanlış okursan grafiğin tamamını yanlış okursun.

! İki tuzak

- Ölçeğin doğrusal olduğunu varsayma; ML grafiklerinde logaritmik eksen sık kullanılır (eşit aralıklar 1, 10, 100, 1000 olabilir).
- x -kesişimi (kök, $y = 0$) ile y -kesişimini ($f(0)$, $x = 0$) karıştırma — ikisi farklı eksenlerde, farklı şeylerdir.

💡 ML köprüsü

Bir modeli eğitirken en çok baktığın grafik **kayıp eğrisidir** (kayıp $\leftrightarrow$ epoch/iterasyon). Onu okumak, bu derste öğrendiğin her şeyi kullanır:

- **Azalıyor mu?** Kayıp düşüyorsa model öğreniyor.
- **Düzleşti mi (plato)?** Eğri yataylaştıysa öğrenme durmuş; öğrenme oranını değiştirme zamanı.
- **Yükseliyor / zıplıyor mu?** Eğitim iraksıyor (öğrenme oranı çok yüksek olabilir).
- **Aşırı öğrenme (overfitting):** eğitim kaybı düşerken doğrulama kaybı yükseliyorsa, iki eğrinin ayrışması bunun imzasıdır.

Bu eğriler genelde **logaritmik ekseninde** (Üstel ve Logaritmik Fonksiyon dersi) çizilir; ölçeği doğru okumak şart. Grafik okuma, modelin durumunu teşhis etme becerisidir.

15.4. Alıştırmalar

Yukarıdaki fig-grafik-okuma grafiğine bakarak yanıtla:

1. Grafikte y -kesişimi kaçtır?
2. En yüksek nokta (maksimum) hangi koordinattadır?
3. $x = 1$ civarında fonksiyon artan mı azalan mı?
4. $x = 3$ civarında fonksiyon artan mı azalan mı?
5. Fonksiyonun bir maksimumu mu yoksa minimumu mu vardır?
6. Eğri x eksenini kaç noktada keser (kaç kök)?

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. -1 (çünkü $f(0) = -1$, mavi nokta).
2. $(2, 3)$ (kırmızı nokta, tepe).
3. Artan ($x < 2$ bölgesinde eğri yükseliyor).
4. Azalan ($x > 2$ bölgesinde eğri iniyor).
5. Maksimum (kollar aşağı; en yüksek noktası var, en alçak değil).
6. İki noktada (eğri x eksenini iki kez keser $\rightarrow$ iki kök).

15. *Grafik Okuma*

Bölüm 2 — Fonksiyonlar tamamlandı. Sonraki bölüm: Toplam, Diziler ve Sayma.

Kısım III.

Bölüm 3 — Toplam, Diziler ve Sayma

16. Diziler

Sıralı sayı listeleri — verinin indekslenmesi

Bir **dizi**, belirli bir sırada yazılmış sayı listesidir. Basit görünür ama notasyonu ML'in dilidir: veri noktalarını, ağırlıkları, iterasyonları hep alt indisli bir diziyle yazarız. Bu ders aynı zamanda bir sonraki dersin — toplam sembolünün — zeminidir.

16.1. Dizi nedir?

Bir dizi, terimleri sırayla dizilmiş sayılardır:

$$a_1, a_2, a_3, a_4, \dots$$

Her sayı bir **terim**, sırasını gösteren sayı ise **indistir**. a_n , dizinin n . **terimi** demektir. Çoğu dizi bir **genel terim** formülüyle tanımlanır; örneğin $a_n = 2n$ dizisi 2, 4, 6, 8, ... verir (her n 'i koyarak terimi bulursun).

16.2. Aritmetik dizi: sabit fark

Ardışık terimler arasındaki **fark sabitse** dizi aritmetiktir. Bu sabite **ortak fark** (d) denir:

$$a_n = a_1 + (n - 1) d$$

Örnek: 3, 7, 11, 15, ... — her adımda +4, yani $d = 4$. Bu, Doğrusal Fonksiyon ve Eğitim dersindeki doğrusal fonksiyonun ayrık hâlidir (sabit fark = sabit eğim).

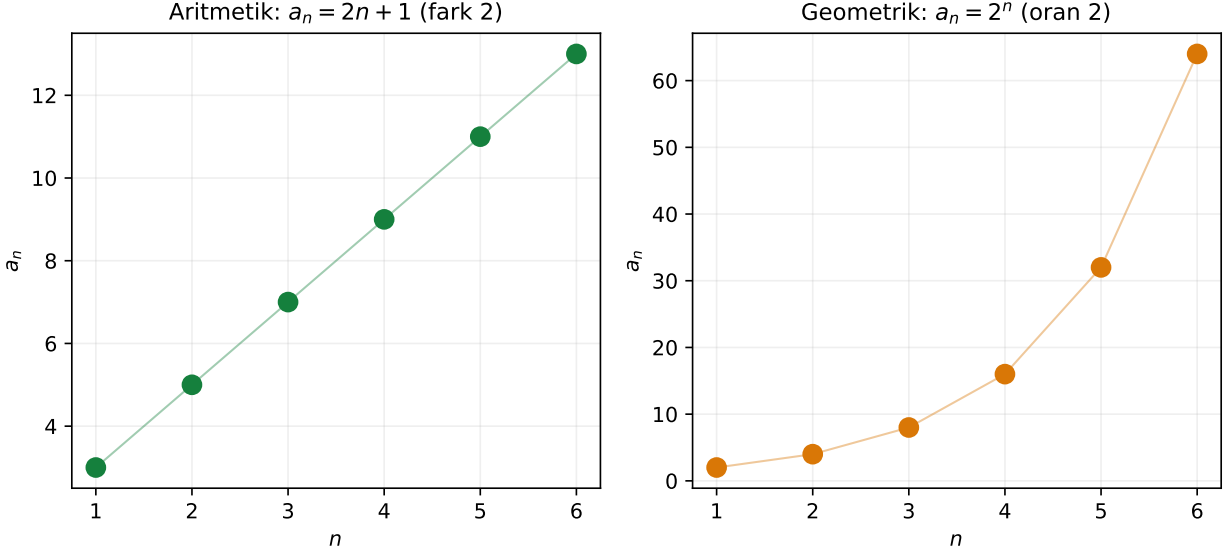
16.3. Geometrik dizi: sabit oran

Ardışık terimler arasındaki **oran sabitse** dizi geometriktir. Bu sabite **ortak oran** (r) denir:

$$a_n = a_1 \cdot r^{n-1}$$

Örnek: 2, 6, 18, 54, ... — her adımda $\times 3$, yani $r = 3$. Bu da Üstel ve Logaritmik Fonksiyon dersindeki üstel fonksiyonun ayrık hâlidir (sabit oran = üstel büyüme).

16. Diziler

Şekil 16.1.: Aritmetik dizi (sabit fark) bir doğru üstünde, geometrik dizi (sabit oran) bir üstel eğri üstünde dizilen ayrı noktalar.

16.4. Bir terimi bulmak

Formüle indisi koyarsın. $a_1 = 5$, $d = 3$ olan aritmetik dizide:

$$a_4 = 5 + (4 - 1) \cdot 3 = 5 + 9 = 14$$

! İki rejim, tanıdık

Aritmetik dizi = sabit fark (ayrık doğru), **geometrik dizi = sabit oran** (ayrık üstel). Bunlar doğrusal (Doğrusal Fonksiyon ve Eğim dersi) ve üstel (Üstel ve Logaritmik Fonksiyon dersi) büyümenin tam olarak aynı iki rejimi — sadece sürekli eğri yerine ayrı noktalar.

! İki tuzak

- Formülde $(n - 1)$ var, n değil: ilk terim a_1 'in çarpanı/üssü sıfırdır. En sık yapılan hata buradaki bir-kayma (off-by-one).
- Aritmetik mi geometrik mi karıştırma: ardışık terimleri **çıkarak** (fark sabit mi?) ve **bölerek** (oran sabit mi?) kontrol et.

16.5. Örnek

Örnek 1. $a_n = 3n - 1$: ilk terimler 2, 5, 8, 11, ... — aritmetik, $d = 3$.

Örnek 2. 5, 10, 20, 40, ...: her adımda $\times 2 \rightarrow$ geometrik, $r = 2$, genel terim $a_n = 5 \cdot 2^{n-1}$.

 ML köprüsü

Alt indis notasyonu ML'in temel yazımıdır:

- Eğitim verisi sıralı bir dizidir: $x_1, x_2, \dots, x_n$ (her x_i bir örnek). Ağırlıklar da öyle: $w_1, w_2, \dots$
- Eğitim adımları (iterasyon/epoch) bir dizi oluşturur; öğrenme oranı çoğu zaman **geometrik bir diziyle** azaltılır (üstel çürüme — Üstel ve Logaritmik Fonksiyon dersi).
- Bir sonraki ders olan toplam sembolü, bir dizinin terimlerini toplamaktır — ki ML'de ortalama, kayıp ve iç çarpım hep böyle bir toplamdır.

16.6. Alıştırmalar

1. $a_n = 2n + 3$ dizisinin ilk üç terimi nedir?
2. 3, 7, 11, 15, ... dizisi aritmetik mi geometrik mi? Ortak fark/oran kaç?
3. 2, 6, 18, 54, ... dizisi aritmetik mi geometrik mi? Ortak fark/oran kaç?
4. Aritmetik dizide $a_1 = 5, d = 3$ ise $a_4 = ?$
5. Geometrik dizide $a_1 = 2, r = 2$ ise $a_5 = ?$
6. $a_n = n^2$ dizisinin 4. terimi nedir?

 Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $2(1) + 3 = 5, 2(2) + 3 = 7, 2(3) + 3 = 9 \rightarrow 5, 7, 9$
2. Aritmetik; ardışık fark sabit 4 $\rightarrow d = 4$
3. Geometrik; ardışık oran sabit 3 $\rightarrow r = 3$
4. $a_4 = 5 + (4 - 1) \cdot 3 = 5 + 9 = 14$
5. $a_5 = 2 \cdot 2^{5-1} = 2 \cdot 16 = 32$
6. $a_4 = 4^2 = 16$

Sonraki ders: Toplam Sembolü (Σ).

17. Toplam Sembolü (Σ)

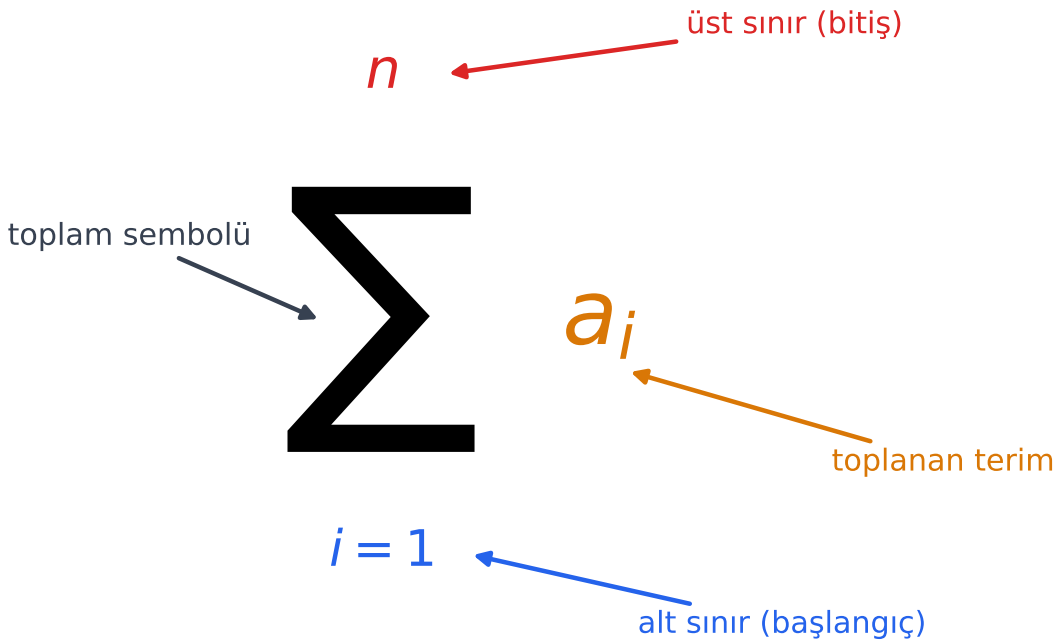
Çok terimi tek sembolde toplamak — ML'in en sık işlemi

Toplam sembolü Σ (büyük sigma), “şu terimleri topla” demenin kısa yoludur. ML'de en çok karşına çıkan semboldür: ortalama, kayıp fonksiyonu ve iç çarpım — hepsi birer toplamdır. Sembol ilk bakışta korkutucu görünür; aslında bir döngünün matematik yazımıdır.

17.1. Σ ne demek?

$$\sum_{i=1}^n a_i = a_1 + a_2 + a_3 + \dots + a_n$$

Sembolün dört parçası vardır:

Şekil 17.1.: Toplam sembolünün anatomisi: alt sınır (başlangıç), üst sınır (bitiş), toplanan terim ve toplam sembolünün kendisi. İndis i alttan üste sırayla değer alır.

17. Toplam Sembolü (Σ)

- **Toplam değişkeni (indis):** i — alt sınırdan üst sınıra doğru tek tek değer alır.
- **Alt sınır:** $i = 1$ — saymanın başladığı yer.
- **Üst sınır:** n — saymanın bittiği yer.
- **Toplanan terim:** a_i — her adımda hesaplanıp toplama eklenen ifade.

17.2. Nasıl açılır?

İndise sırayla değer ver, sonuçları topla:

$$\sum_{i=1}^4 i = 1 + 2 + 3 + 4 = 10$$

$$\sum_{i=1}^3 i^2 = 1^2 + 2^2 + 3^2 = 1 + 4 + 9 = 14$$

$$\sum_{i=1}^3 5 = 5 + 5 + 5 = 15 \quad (\text{sabit terim: } n \text{ kopya})$$

17.3. Σ kuralları

Bu üç kural ML'de toplamları sadeleştirmenin temelidir:

$$\sum_{i=1}^n c \cdot a_i = c \sum_{i=1}^n a_i \quad \sum_{i=1}^n (a_i + b_i) = \sum_{i=1}^n a_i + \sum_{i=1}^n b_i \quad \sum_{i=1}^n c = nc$$

Yani sabit çarpan dışarı alınır, toplam üzerinden açılır, sabitin toplamı n kopyadır.

17.4. Ortalama bir Σ 'dir

Bir veri kümesinin ortalaması, aslında ölçeklenmiş bir toplamdır:

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i$$

! Korkutucu değil

$\sum_{i=1}^n a_i$ sadece şu demektir: “ i 'yi 1'den n 'e kadar yürüt, her adımda a_i 'yi hesapla, hepsini topla.” Bu, kodda bir for döngüsünün matematikteki yazımıdır — başka bir şey değil.

⚠ İki tuzak

- Sınırlar dahildir: $i = 1$ 'den n 'e demek, iki uç da dahil n **terim** demektir.
- Sabit terimin toplamı n kopyadır: $\sum_{i=1}^n c = nc$, c değil. İndis adı önemsizdir; i, j, k aynı kopyaya çıkar.

17.5. Örnek

Örnek 1. $\sum_{i=1}^3 2i$ — kuralla: $2 \sum_{i=1}^3 i = 2(1 + 2 + 3) = 2 \cdot 6 = 12$.

Örnek 2. $\sum_{k=1}^4 (k + 1) = (1+1) + (2+1) + (3+1) + (4+1) = 2 + 3 + 4 + 5 = 14$.

💡 ML köprüsü

Σ , makine öğrenmesinin en sık işlemidir:

- **Ortalama:** $\bar{x} = \frac{1}{n} \sum x_i$.
- **MSE kaybı:** $MSE = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (y_i - \hat{y}_i)^2$ — hataların karelerinin ortalaması (Parabol dersinden tanıdık parabol burada toplanıyor).
- **İç çarpım / ağırlıklı toplam:** $y = \sum_{i=1}^n w_i x_i + b$ — tek bir nöronun hesabı. Bu, Doğrusal Fonksiyon ve Eğitim dersindeki $wx + b$ 'nin çok özelliğe genelleşmiş hâlidir: her özellik x_i kendi ağırlığı w_i ile çarpılıp toplanır.

Kodda bu satırların hepsi bir for döngüsü veya bir np.sum çağrısıdır.

17.6. Alıştırmalar

1. $\sum_{i=1}^5 i = ?$

2. $\sum_{i=1}^3 i^2 = ?$

3. $\sum_{i=1}^4 3 = ?$

4. $\sum_{i=1}^3 2i = ?$

5. $\sum_{k=1}^4 (k + 1) = ?$

6. $x = (2, 4, 6)$ için ortalama $\bar{x} = \frac{1}{3} \sum_{i=1}^3 x_i = ?$

17. Toplam Sembolü (Σ)

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $1 + 2 + 3 + 4 + 5 = 15$

2. $1 + 4 + 9 = 14$

3. $3 \cdot 4 = 12$ (dört kopya)

4. $2(1) + 2(2) + 2(3) = 2 + 4 + 6 = 12$

5. $2 + 3 + 4 + 5 = 14$

6. $\frac{2 + 4 + 6}{3} = \frac{12}{3} = 4$

Sonraki ders: *Pi Çarpım Notasyonu.*

18. Pi Çarpım Notasyonu

Σ 'nın çarpım kardeşi — olabirliğin dili

Toplam sembolü Σ terimleri **topluyordu**. Büyük pi (Π) ise aynı yapıyla terimleri **çarpır**. Σ 'nın çarpım kardeşidir — ve makine öğrenmesinde olabirliğin (likelihood) dilidir; log-loss'un neden var olduğunu da bu sembol açıklar.

18.1. Π ne demek?

$$\prod_{i=1}^n a_i = a_1 \cdot a_2 \cdot a_3 \cdots a_n$$

Anatomisi Σ ile birebir aynıdır (indis, alt sınır, üst sınır, terim) — tek fark, işlemin **çarpma** olmasıdır.

18.2. Nasıl hesaplanır?

İndise sırayla değer ver, sonuçları çarp:

$$\prod_{i=1}^4 i = 1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 = 24$$
$$\prod_{i=1}^3 2 = 2 \cdot 2 \cdot 2 = 8 \quad (\text{sabit terim: } 2^n)$$

18.3. Faktöriyel bir çarpımdır

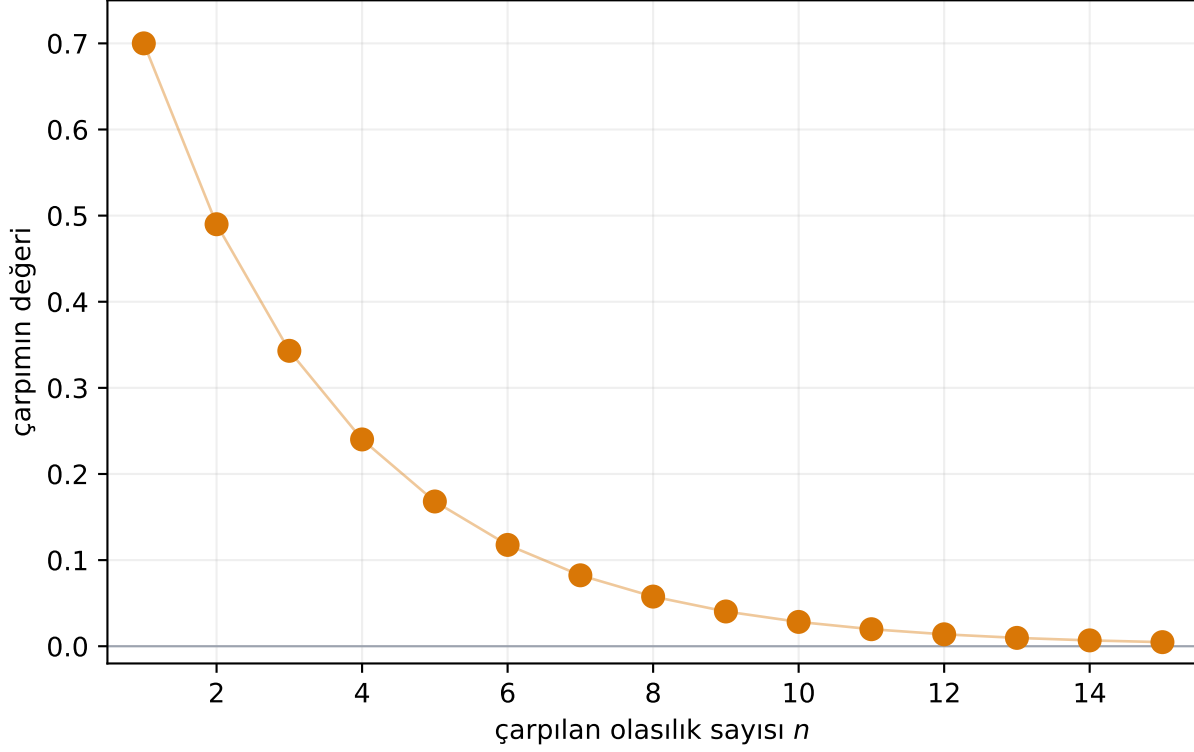
İleride göreceğin Faktöriyel ve Sayma dersindeki faktöriyel, aslında tam olarak bir Π 'dir:

$$n! = \prod_{i=1}^n i$$

Yani $4! = \prod_{i=1}^4 i = 24$. Çarpım notasyonu, faktöriyeli kısa ve kesin yazmanın yoludur.

18.4. $\Pi \rightarrow \log \rightarrow \Sigma$

Π 'nin ML'deki asıl önemi şu zincirde: olasılıkların çarpımı çok hızlı küçülür.

Şekil 18.1.: Olasılıkların çarpımı hızla küçülür: her biri 0.7 olan 15 olasılık çarpılınca sonuç ~ 0.005 'e iner; çok terimde sayısal olarak sifıra çöker. Bu yüzden logaritma alıp toplamaya döneriz.

Çözüm logaritmadır (Logaritma dersi): logaritma çarpımı toplamaya çevirdiği için, çarpım yerine logaritmaların toplamını kullanırız:

$$\log \left(\prod_{i=1}^n p_i \right) = \sum_{i=1}^n \log p_i$$

Sağ taraf sayısal olarak kararlıdır — küçük sayıların çarpımı sifıra çökerken, logaritmalarının toplamı çökmez.

! Π çarpar, Σ toplar

Π terimleri çarpar, Σ toplar — anatomileri aynı, işlemleri farklı. Faktöriyel bir çarpımdır: $n! = \prod_{i=1}^n i$.
Ve olasılık çarpımları, logaritma alınca toplama dönüşür.

⚠ İki tuzak

- Π 'de sabit terim c^n 'dir (n kez çarpılır), nc değil — Σ 'daki nc ile karıştırma.
- Çok sayıda küçük sayının çarpımı sayısal olarak sıfıra çöker (underflow); pratikte bu yüzden çarpım yerine log-toplam kullanılır.

18.5. Örnek

Örnek 1. $\prod_{i=1}^3 i = 1 \cdot 2 \cdot 3 = 6$ (yani $3!$).

Örnek 2. $\prod_{i=1}^3 (i + 1) = 2 \cdot 3 \cdot 4 = 24$.

💡 ML köprüsü

Bir modelin **olabilirliği** (likelihood), tüm veri noktalarının olasılıklarının çarpımıdır (bağımsızlık varsayımıyla):

$$L = \prod_{i=1}^n p_i$$

Bu çarpım çok terimde sıfıra çöktüğü için, ML modelleri bunun yerine **log-olabilirliği** kullanır: $\log L = \sum_{i=1}^n \log p_i$. Maksimize edilen şey log-olabilirlik, minimize edilen kayıp ise log-loss'tur. Yani Π (bu ders) + logaritma (Logaritma dersi) + Σ (Toplam Sembölü dersi), neden log aldığımızın tam açıklamasıdır.

18.6. Alıştırmalar

1. $\prod_{i=1}^3 i = ?$
2. $\prod_{i=1}^4 i = ?$ (hangi tanıdık sayı?)
3. $\prod_{i=1}^3 2 = ?$
4. $n!$ 'i çarpım notasyonu ile nasıl yazarsın?
5. $\prod_{i=1}^3 (i + 1) = ?$
6. Olabilirlik $L = p_1 \cdot p_2 \cdot p_3$ 'ü Π ile yaz.

18. Pi Çarpım Notasyonu

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $1 \cdot 2 \cdot 3 = 6$

2. $1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 = 24$ (yani $4!$)

3. $2 \cdot 2 \cdot \frac{2}{n} = 8$

4. $n! = \prod_{i=1}^n i$

5. $2 \cdot 3 \cdot \frac{4}{3} = 24$

6. $L = \prod_{i=1}^3 p_i$

Sonraki ders: Seriler.

19. Seriler

Bir dizinin toplamı — kapalı formüller ve yakınsama

Dizi sıralı bir sayı listesiydi; **seri** ise o listenin **toplamıdır**. Bir seriyi terim terim toplamak yerine kapalı bir formülle anında hesaplayabiliriz — ve bazı sonsuz toplamlar şaşırtıcı biçimde sonlu bir değere yakınsar. Bu yakınsama fikri, ileride kalkülüsteki limitin tohumudur.

19.1. Seri nedir?

Bir dizinin ilk n teriminin toplamına **kısmi toplam** denir:

$$S_n = a_1 + a_2 + \cdots + a_n = \sum_{i=1}^n a_i$$

Geçen dersteki Σ 'nın somut hâli — ama şimdi onu hızlıca hesaplayan formülleri arıyoruz.

19.2. Aritmetik seri

Bir aritmetik dizinin toplamı, “terim sayısı çarpı ilk ve son terimin ortalaması”dır:

$$S_n = \frac{n}{2} (a_1 + a_n)$$

En tanıdık özel hâli 1’den n ’e kadar sayıların toplamıdır:

$$1 + 2 + 3 + \cdots + n = \frac{n(n+1)}{2}$$

Bunun sezgisi şu eşleştirmedir: ilk ile son, ikinci ile sondan bir önceki... her çift aynı toplamı verir ($a_1 + a_n$), ve $\frac{n}{2}$ tane çift vardır.

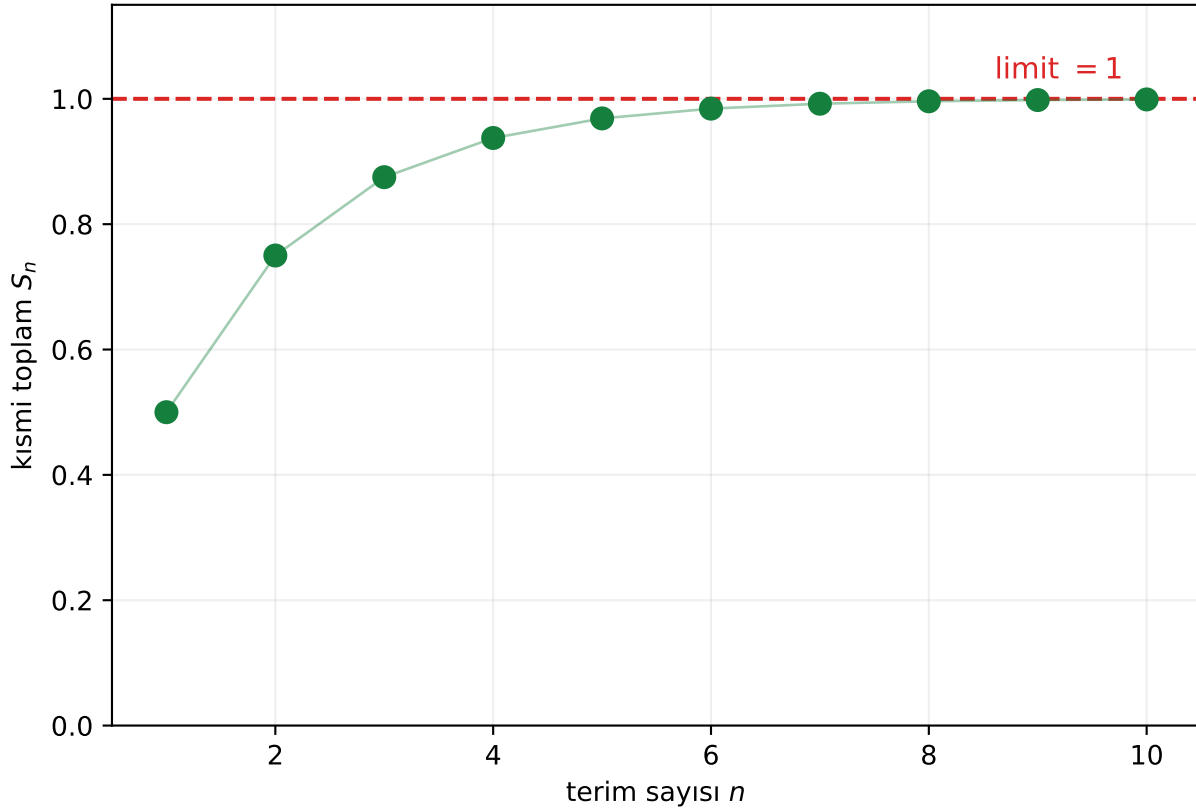
19.3. Geometrik seri

Bir geometrik dizinin toplamı ($r \neq 1$ için):

$$S_n = a_1 \cdot \frac{r^n - 1}{r - 1}$$

Eğer $|r| < 1$ ise, sonsuza kadar toplansan bile sonuç **sonludur** — seri yakınsar:

$$S_\infty = \frac{a_1}{1 - r} \quad (|r| < 1)$$

Şekil 19.1.: Sonsuz geometrik seri $1/2 + 1/4 + 1/8 + \dots$: kısmi toplamlar 1'e yakınsar ($|r| < 1$).

Her terim bir öncekinin yarısı kadar eklediği için toplam 1'i asla geçmez; sonsuzda tam 1'e oturur.

! Tek hesapta toplam

Bir seri formülü, “ n terimi tek tek topla” işini **tek bir hesaba** indirger. Dahası, $|r| < 1$ olan geometrik seride sonsuz sayıda terimin toplamı bile sonlu çıkar — sonsuzluk her zaman sonsuz sonuç vermez.

⚠ Üç tuzak

- Geometrik sonlu formül $r \neq 1$ ister (payda $r - 1$ sıfır olamaz).
- Sonsuz toplam **yalnızca** $|r| < 1$ ise yakınsar; $|r| \geq 1$ ise terimler küçülmez ve toplam ıraksar (sonsuz gider).
- Diziyi (terimler) seriyle (terimlerin toplamı) karıştırma.

19.4. Örnek

Örnek 1 (aritmetik). $1 + 2 + \dots + 10 = \frac{10 \cdot 11}{2} = 55$.

Örnek 2 (geometrik, sonlu). $2 + 6 + 18 + 54$ ($a_1 = 2, r = 3, n = 4$): $2 \cdot \frac{3^4 - 1}{3 - 1} = 2 \cdot \frac{80}{2} = 80$.

Örnek 3 (geometrik, sonsuz). $\frac{1}{2} + \frac{1}{4} + \frac{1}{8} + \dots = \frac{1/2}{1 - 1/2} = 1$.

💡 ML köprüsü

- **Karmaşıklık analizi:** iç içe döngülerin adım sayısı çoğu zaman $1 + 2 + \dots + n = \frac{n(n+1)}{2}$ çıkar — bu da $O(n^2)$ demektir.
- **Pekiştirmeli öğrenme (RL):** bir ajanın iskontolu getirisi $\sum_t \gamma^t r_t$ bir **geometrik ağırlıklı seridir**; iskonto çarpanı $\gamma < 1$ olduğu için ($|r| < 1$ koşulu) sonsuz ufuktaki toplam bile sonlu kalır.
- **Yakınsama:** kısmi toplamların bir limite oturması, kalkülüsteki **limit** kavramının ta kendisidir — ve eğitimde kayıp/tahminlerin bir değere oturmasının da resmidir.

19.5. Alıştırmalar

1. $1 + 2 + 3 + \dots + 20 = ?$
2. Aritmetik seri: $a_1 = 2, a_n = 20, n = 10$ için $S_{10} = ?$
3. $5 + 10 + 15 + 20 + 25 = ?$ (formülle)
4. Geometrik seri: $2 + 6 + 18 + 54$ ($a_1 = 2, r = 3, n = 4$) toplamı?
5. Sonsuz geometrik: $\frac{1}{3} + \frac{1}{9} + \frac{1}{27} + \dots = ?$
6. Sonsuz geometrik: $1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{4} + \frac{1}{8} + \dots = ?$

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $\frac{20 \cdot 21}{2} = 210$
2. $\frac{10}{2}(2 + 20) = 5 \cdot 22 = 110$

19. Seriler

$$3. \frac{5}{2}(5 + 25) = 2,5 \cdot 30 = 75$$

$$4. 2 \cdot \frac{3^4 - 1}{3 - 1} = 2 \cdot \frac{80}{2} = 80$$

$$5. a_1 = \frac{1}{3}, r = \frac{1}{3}: \frac{1/3}{1 - 1/3} = \frac{1/3}{2/3} = \frac{1}{2}$$

$$6. a_1 = 1, r = \frac{1}{2}: \frac{1}{1 - 1/2} = 2$$

Sonraki ders: Faktöriyel ve Sayma.

20. Faktöriyel ve Sayma

Kaç farklı yol? — olasılığa açılan kapı

Sayma, “kaç farklı yol var?” sorusunun matematiğidir. Faktöriyel, permütasyon ve kombinasyon, bu sorunun üç temel aracıdır. Aynı zamanda olasılık sütununun kapısıdır: bir olayın olasılığını hesaplamak çoğu zaman “kaç farklı sonuç var?” diye saymakla başlar.

20.1. Faktöriyel: $n!$

Faktöriyel, n 'den 1'e kadar olan sayıların çarpımıdır:

$$n! = n \cdot (n - 1) \cdot (n - 2) \cdots 2 \cdot 1$$

Örneğin $4! = 4 \cdot 3 \cdot 2 \cdot 1 = 24$. Tanım gereği $0! = 1$ 'dir. Faktöriyel, n farklı nesnenin kaç farklı **sıralanışı** olduğunu sayar — örneğin 4 kişi bir sıraya $4! = 24$ farklı şekilde dizilebilir.

20.2. Sayma temel ilkesi

Bir seçimin m , bağımsız bir başka seçimin n seçeneği varsa, ikisi birlikte $m \times n$ farklı yol verir. Örneğin 3 farklı gömlek ve 2 farklı pantolonla $3 \times 2 = 6$ farklı kombinasyon kurulur. Permütasyon ve kombinasyon bu ilkenin üstüne kurulur.

20.3. Permütasyon: sıra önemli

n nesneden r tanesini **sıralı** seçmenin (dizmenin) yol sayısı:

$$P(n, r) = \frac{n!}{(n - r)!}$$

Örnek: 5 kişiden 3'ünü sıraya dizmek $\rightarrow P(5, 3) = \frac{5!}{2!} = \frac{120}{2} = 60$.

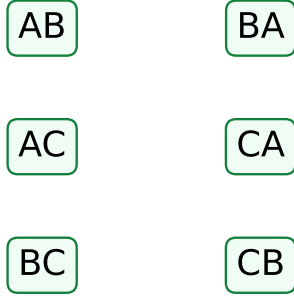
20.4. Kombinasyon: sıra önemsiz

n nesneden r tanesini, **sırası önemsiz** biçimde seçmenin yol sayısı:

$$C(n, r) = \binom{n}{r} = \frac{n!}{r!(n-r)!}$$

Örnek: 5 kişiden 3'ünü (sıra fark etmeksizin) seçmek $\rightarrow C(5, 3) = \frac{5!}{3!2!} = \frac{120}{6 \cdot 2} = 10$.

Permütasyon (sıra önemli)

6 sonuç = $P(3, 2)$

Kombinasyon (sıra önemsiz)

3 sonuç = $C(3, 2)$

Şekil 20.1.: {A, B, C} kümesinden 2 seçmek: permütasyonda sıra önemli (6 sonuç), kombinasyonda sıra önemsiz (3 sonuç). AB ile BA permütasyonda ayrı, kombinasyonda aynıdır.

Kombinasyon, permütasyonun sıra-varyantlarını tek bir seçim olarak sayar; bu yüzden $C(n, r) = \frac{P(n, r)}{r!}$
— sıralanışları $r!$ 'e bölerek elersin.

! Tek soru: sıra önemli mi?

Saymada sorulacak tek soru şudur: **sıra önemli mi?**

- Önemli (dizmek, sıralamak) $\rightarrow$ **permütasyon.**
- Önemsiz (seçmek, grup oluşturmak) $\rightarrow$ **kombinasyon.**

Kombinasyon = permütasyon $\div r!$ (fazladan sayılan sıralanışları böl).

⚠ İki tuzak

- $0! = 1$ 'dir, 0 değil — bu, formüllerin kenar durumlarında kritik.
- Faktöriyel çok hızlı büyür ($10! = 3.628.800$); büyük permütasyonları kaba kuvvetle tek tek üretmek pratikte imkânsızdır (kombinatoryal patlama). Bu, neden akıllı algoritmalara ihtiyaç duyduğumuzun bir sebebidir.

20.5. Örnek

Örnek 1. $5! = 120$.

Örnek 2 (permütasyon). 6 kitaptan 2'sini rafa sıralı dizmek: $P(6, 2) = \frac{6!}{4!} = 6 \cdot 5 = 30$.

Örnek 3 (kombinasyon). 6 kişiden 2 kişilik bir komite seçmek: $C(6, 2) = \frac{6!}{2!4!} = \frac{6 \cdot 5}{2} = 15$.

💡 ML köprüsü

Sayma, **olasılığın temelidir** — bir sonraki büyük sütun:

- Kombinasyon $\binom{n}{r}$, **binom katsayısıdır** ve doğrudan **binom dağılımına** girer (n denemede r başarı olasılığı). İstatistiğin temel taşlarından biri.
- Ayrık olasılıkta bir olayın olasılığı çoğu zaman $\frac{\text{uygun sonuç sayısı}}{\text{toplam sonuç sayısı}}$ 'dır — pay ve payda birer sayma problemidir.

Bu yüzden saymayı sağlam oturtmak, olasılık ve istatistiğe geçişi kolaylaştırır.

20.6. Alıştırmalar

1. $4! = ?$
2. $0! = ?$
3. $\frac{6!}{4!} = ?$
4. $P(5, 2) = ?$ (5 nesneden 2'sini sıralı)
5. $C(5, 2) = ?$ (5 nesneden 2'sini seç)
6. $C(4, 2) = ?$

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $4 \cdot 3 \cdot 2 \cdot 1 = 24$
2. 1 (tanım gereği)
3. $\frac{6!}{4!} = \frac{6 \cdot 5 \cdot 4!}{4!} = 6 \cdot 5 = 30$

20. Faktöriyel ve Sayma

$$4. P(5, 2) = \frac{5!}{3!} = 5 \cdot 4 = 20$$

$$5. C(5, 2) = \frac{5!}{2!3!} = \frac{5 \cdot 4}{2} = 10$$

$$6. C(4, 2) = \frac{4!}{2!2!} = \frac{4 \cdot 3}{2} = 6$$

Bölüm 3 — Toplam, Diziler ve Sayma tamamlandı. Sonraki bölüm: Vektörler.

Kısım IV.

Bölüm 4 — Vektörler

21. Vektör Kavramı

Sayı listesi, nokta ve ok — ML'in doğal nesnesi

Son bölümdeyiz. **Vektör**, sıralı bir sayı listesidir — ama makine öğrenmesinin doğal nesnesidir: bir veri örneği, bir embedding, bir nöronun ağırlıkları, hepsi birer vektördür. ML aslında yüksek boyutlu vektör uzayında yapılan geometridir.

21.1. Vektör nedir?

Bir vektör, belirli sırada yazılmış sayılardan oluşur:

$$\vec{v} = (v_1, v_2, \dots, v_n)$$

Aynı vektörü iki şekilde düşünebilirsin:

- **Nokta:** uzaydaki bir konum (koordinatlar).
- **Ok:** orijinden o noktaya giden, bir yönü ve uzunluğu olan ok.

İki bakış da aynı sayılardır: $(3, 2)$ hem $(3, 2)$ noktası, hem de oraya giden oktur.

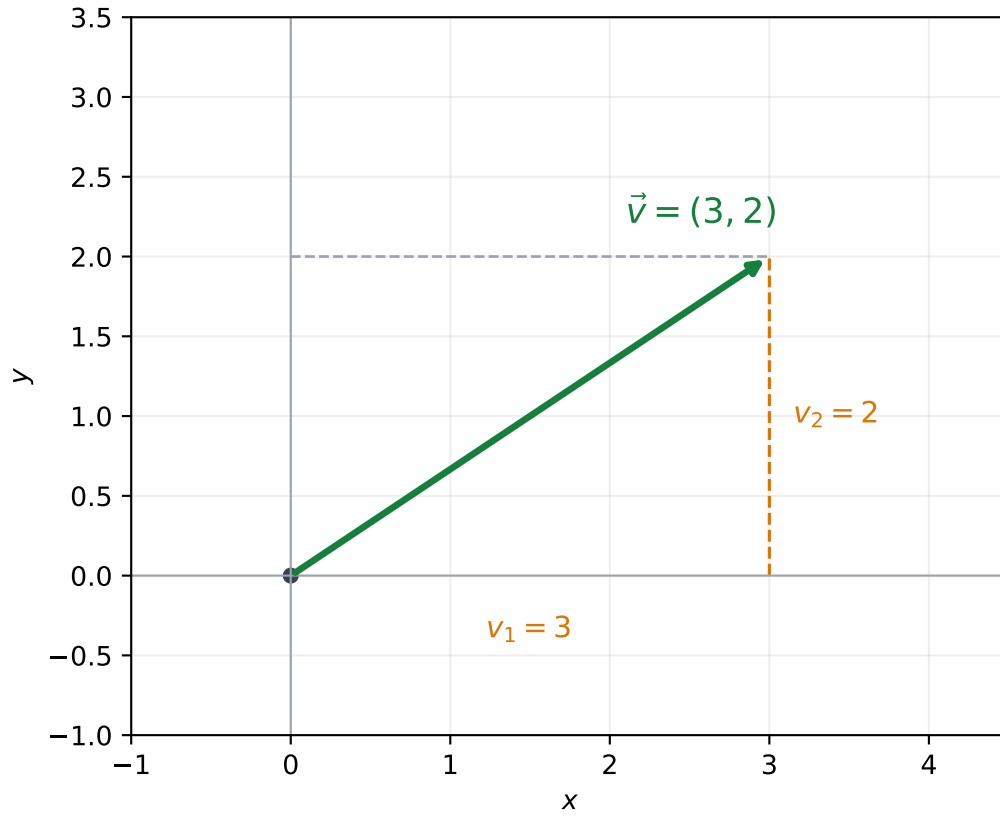
21.2. Boyut

Bir vektörün **boyutu**, bileşen sayısıdır. $(3, 2)$ iki boyutlu, $(1, 0, -2)$ üç boyutludur. ML'de boyut çok yüksektir: bir embedding yüzlerce, hatta binlerce bileşenli bir vektördür. 2B ve 3B çizebiliriz ama matematik her boyutta aynı çalışır.

21.3. Gösterim ve eşitlik

Vektör genelde üstünde ok ($\vec{v}$) ya da kalın harfle yazılır; bileşenleri $v_1, v_2, \dots$ ile gösterilir. İki vektör, ancak **tüm karşılıklı bileşenleri eşitse** eşittir — ve bunun için boyutları da aynı olmalıdır.

21. Vektör Kavramı

Şekil 21.1.: $\vec{v} = (3, 2)$ vektörü: orijinden $(3, 2)$ noktasına giden bir ok. Bileşenleri $v_1 = 3$ (yatay), $v_2 = 2$ (dikey).

! Aynı sayılar, iki resim

Bir vektör aynı anda hem bir **noktadır** (koordinatlar) hem de bir **oktur** (orijinden çıkan, yönü ve uzunluğu olan). Hangi resmin işine yaradığını probleme göre seçersin; sayılar değişmez.

⚠ İki tuzak

- Sıra önemlidir: $(3, 2) \neq (2, 3)$. Vektörün bileşenleri sıralıdır.
- İşlem yapmak veya karşılaştırmak için boyutlar eşleşmeli; 2B bir vektörle 3B bir vektör toplanamaz.

21.4. Örnek

Örnek 1. $\vec{v} = (3, 2)$: 2 boyutlu, bileşenleri $v_1 = 3, v_2 = 2$.

Örnek 2. Bir ev — alan 120 m^2 , 3 oda, 10 yaş — şu vektörle gösterilebilir: $(120, 3, 10)$, yani 3 boyutlu bir veri noktası.

💡 ML köprüsü

Vektör, ML'in temel veri tipidir:

- **Veri örneği:** birden çok özelliğe sahip tek bir örnek bir vektördür — ev örneğindeki $(120, 3, 10)$ gibi.
- **Embedding:** bir kelimenin, görüntünün veya belgenin anlamını kodlayan yüksek boyutlu bir vektördür. Bir RAG sistemi, belgeleri embedding vektörlerine çevirip bunları saklar ve arar — yani vektör uzayında benzerlik araması yapar.
- **Ağırlıklar:** bir nöronun ağırlıkları $\vec{w}$ de bir vektördür (Toplam Sembolü dersindeki $\sum w_i x_i$ aslında iki vektörün işlemidir — sıradaki derslerde göreceğiz).

ML, bu vektörler üzerinde yapılan geometridir.

21.5. Alıştırmalar

1. $\vec{v} = (4, -1)$ kaç boyutludur?
2. $\vec{u} = (2, 5, 1, 3)$ kaç boyutludur?
3. $(3, 2)$ ile $(2, 3)$ aynı vektör müdür?
4. $\vec{v} = (3, 2)$ vektörünün birinci bileşeni v_1 nedir?
5. Bir ev (alan 150, oda 4, yaş 8) hangi vektörle gösterilir ve kaç boyutludur?
6. $\vec{a} = (1, 2)$ ile $\vec{b} = (1, 2)$ eşit midir?

21. Vektör Kavramı

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. 2 boyutlu (iki bileşen).
2. 4 boyutlu (dört bileşen).
3. Hayır; bileşenlerin sırası farklı, $(3, 2) \neq (2, 3)$.
4. $v_1 = 3$.
5. $(150, 4, 8)$, 3 boyutlu.
6. Evet; karşılıklı tüm bileşenler eşit.

Sonraki ders: Vektör İşlemleri.

22. Vektör İşlemleri

Toplama ve skaler çarpım — eğitim güncellemesinin ta kendisi

Vektörlerle iki temel işlem yaparız: **toplama** ve **skaler çarpım**. Tüm lineer cebir bunların üstüne kurulur — ve bir modeli eğitirken yapılan ağırlık güncellemesi tam olarak bu iki işlemden ibarettir.

22.1. Vektör toplama

İki vektörü toplamak için **karşılıklı bileşenleri** toplarsın:

$$\vec{u} + \vec{v} = (u_1 + v_1, u_2 + v_2, \dots)$$

Geometrik anlamı **uç-uca eklemektir**: $\vec{v}$ 'yi $\vec{u}$ 'nin ucuna koyarsın; toplam, $\vec{u}$ 'nin başından $\vec{v}$ 'nin ucuna giden oktur.

22.2. Skaler çarpım

Bir vektörü bir sayıyla (skalerle) çarpmak, **her bileşeni** o sayıyla çarpmaktır:

$$c\vec{v} = (cv_1, cv_2, \dots)$$

Geometrik anlamı, okun **uzunluğunu ölçeklemektir**: $c = 2$ iki katı uzun, $c = \frac{1}{2}$ yarısı; $c < 0$ ise oku **ters yöne** çevirir. Örneğin $2(3, 2) = (6, 4)$, $-1(3, 2) = (-3, -2)$.

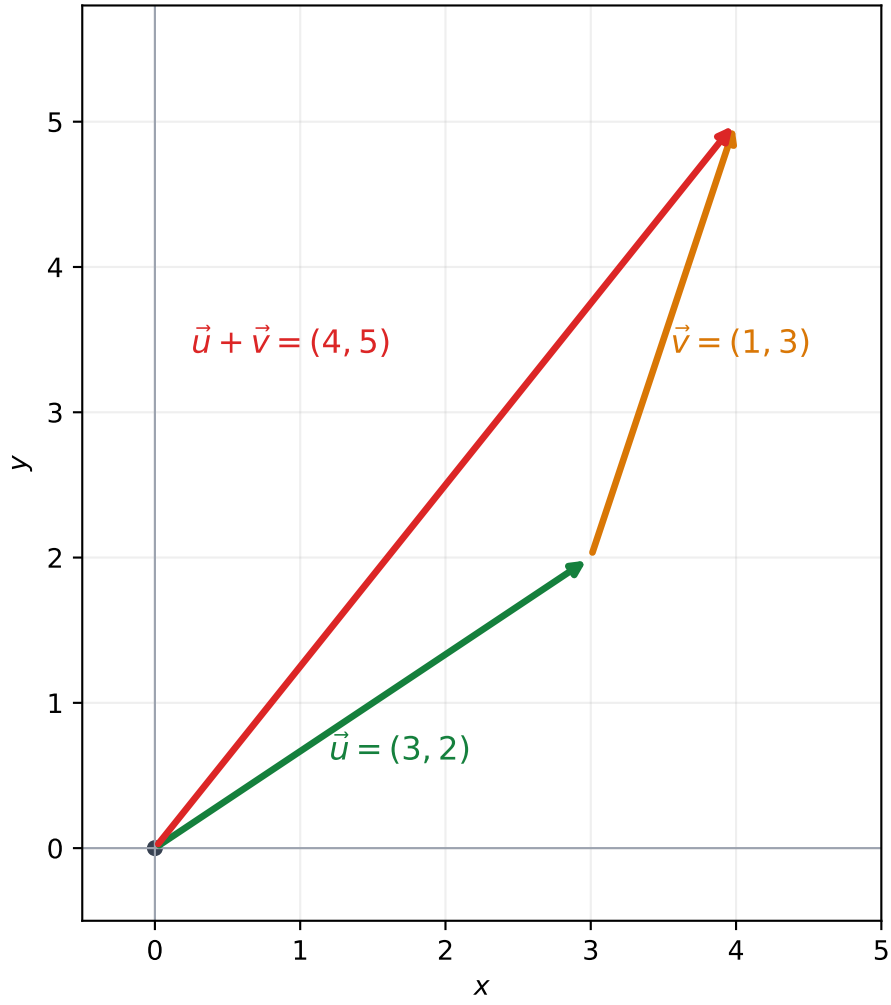
22.3. Vektör çıkarma

Çıkarma da bileşen bileşendir; aslında -1 ile skaler çarpıp toplamaktır:

$$\vec{u} - \vec{v} = \vec{u} + (-1)\vec{v} = (u_1 - v_1, u_2 - v_2, \dots)$$

Örnek: $(5, 4) - (2, 1) = (3, 3)$.

22. Vektör İşlemleri

Şekil 22.1.: Vektör toplama (uç-uca): $\vec{v}$ 'yi $\vec{u}$ 'nin ucuna koy; toplam $\vec{u} + \vec{v} = (4, 5)$, orijinden son uca giden kırmızı oktur.

! Her şey bileşen bileşen

Hem toplama hem skaler çarpım **bileşen bazında** çalışır. Geometride: toplama = okları uç-uca ekleme, skaler çarpım = oku uzatma/kısaltma (ve negatifse ters çevirme).

! İki tuzak

- Yalnızca **aynı boyutlu** vektörler toplanır/çıkarılır.
- Skaler çarpım **her** bileşene uygulanır, sadece birine değil. Negatif skaler oku kısaltmaz, **yönünü ters çevirir** ($c = -1$ tam ters yön).

22.4. Örnek

Örnek 1 (toplama). $(2, 3) + (4, 1) = (6, 4)$.

Örnek 2 (skaler). $3(1, 2) = (3, 6)$.

Örnek 3 (çıkarma). $(5, 7) - (2, 3) = (3, 4)$.

💡 ML köprüsü

Bir modeli eğitmenin kalbindeki **gradyan inişi güncellemesi** tam olarak bu iki işlemdir:

$$\vec{w} \leftarrow \vec{w} - \eta \nabla L$$

Burada ∇L gradyan vektörü, η (öğrenme oranı) bir skalerdir. Yani: gradyanı bir skalerle çarp (skaler çarpım), sonucu ağırlık vektöründen çıkar (vektör çıkarma). Her eğitim adımı, ağırlık vektörünü gradyanın ters yönünde küçük bir adım kaydırmaktan ibarettir — bu derste öğrendiğin iki işlem. Embeddingleri birleştirmek veya ortalamak da yine vektör toplama ve skaler çarpımdır.

22.5. Alıştırmalar

1. $(2, 3) + (4, 1) = ?$
2. $3(1, 2) = ?$
3. $(5, 7) - (2, 3) = ?$
4. $-2(1, -3) = ?$
5. $(1, 2, 3) + (4, 5, 6) = ?$
6. $\frac{1}{2}(6, 4) = ?$

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $(2 + 4, 3 + 1) = (6, 4)$
2. $(3 \cdot 1, 3 \cdot 2) = (3, 6)$
3. $(5 - 2, 7 - 3) = (3, 4)$

22. Vektör İşlemleri

$$4. (-2 \cdot 1, -2 \cdot (-3)) = (-2, 6)$$

$$5. (1 + 4, 2 + 5, 3 + 6) = (5, 7, 9)$$

$$6. \left(\frac{1}{2} \cdot 6, \frac{1}{2} \cdot 4\right) = (3, 2)$$

Sonraki ders: İç Çarpım.

23. İç Çarpım

Bileşenleri çarp ve topla — bir nöronun hesabı

İç çarpım (nokta çarpımı), iki vektörü tek bir sayıya bağlayan işlemdir. Toplam Sembolü dersindeki Σ 'nın iki vektöre uygulanmış hâlidir — ve bir nöronun yaptığı hesabın ta kendisidir. Bu ders, foundation boyunca topladığımız parçaları tek formülde birleştirir.

23.1. İç çarpım nasıl hesaplanır?

Karşılıklı bileşenleri çarpıp toplarsın:

$$\vec{u} \cdot \vec{v} = u_1 v_1 + u_2 v_2 + \dots + u_n v_n = \sum_{i=1}^n u_i v_i$$

Örnek: $(3, 2) \cdot (1, 4) = 3 \cdot 1 + 2 \cdot 4 = 3 + 8 = 11$.

Dikkat: bu tam olarak Toplam Sembolü dersindeki Σ 'dır — sadece toplanan terim iki vektörün bileşenlerinin çarpımıdır.

23.2. Sonuç bir skalerdir

İç çarpımın sonucu bir **sayıdır** (skaler), vektör değil. Bu, onu vektör toplama ve skaler çarpımdan ayırır: o işlemler vektör üretti, iç çarpım tek bir sayı üretir.

23.3. Geometrik anlam: açı

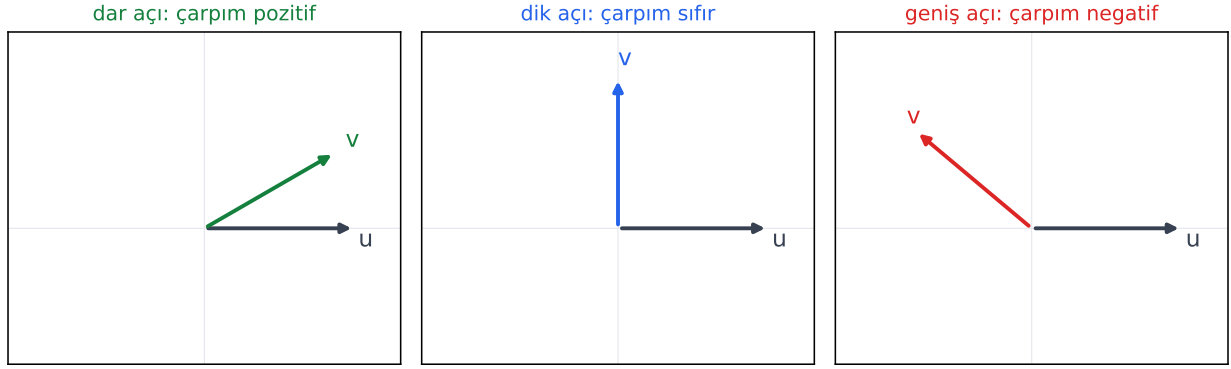
İç çarpımın bir de geometrik yüzü vardır. İki vektörün uzunlukları ve aralarındaki açı θ cinsinden:

$$\vec{u} \cdot \vec{v} = |\vec{u}| |\vec{v}| \cos \theta$$

İşareti, vektörlerin birbirine göre yönünü söyler:

- Dar açı ($< 90^\circ$) → pozitif: vektörler benzer yöne bakıyor.
- Dik açı ($= 90^\circ$) → sıfır: vektörler birbirine dik (ilişkisiz).
- Geniş açı ($> 90^\circ$) → negatif: vektörler zıt yöne bakıyor.

23. İç Çarpım

Şekil 23.1.: İç çarpımın işareti vektörler arası açığı söyler: dar açıda pozitif, dik açıda sıfır, geniş açıda negatif.

23.4. Nöronun hesabı

Şimdi parçaları birleştir. Bir nöronun çıktısı:

$$y = \vec{w} \cdot \vec{x} + b = \sum_{i=1}^n w_i x_i + b$$

Bu, Doğrusal Fonksiyon ve Eğim dersindeki tek-özellikli $wx + b$ 'nin, Toplam Sembolü dersindeki Σ 'nin ve bu dersteki iç çarpımın aynı formülde buluşmasıdır.

! Tek sayı, çift anlam

İç çarpım = bileşen çarpımlarının toplamı = tek bir **skaler**. Bu sayının işareti, iki vektörün benzer yöne mi (pozitif), dik mi (sıfır), zıt yöne mi (negatif) baktığını söyler. Hesapsal yüzü “çarp ve topla”, geometrik yüzü “ne kadar aynı yöne bakıyorlar”.

! İki tuzak

- İç çarpımın çıktısı bir **skalerdir**, vektör değil — vektör toplamıyla karıştırmama.
- İç çarpım için boyutlar eşit olmalı. Ayrıca bileşen-bazlı çarpımla $(u_1 v_1, u_2 v_2, \dots)$ — ki bu bir vektör kalır) karıştırmama; iç çarpım o çarpımları **toplar** ve sayıya iner.

23.5. Örnek

Örnek 1. $(2, 5) \cdot (3, 1) = 2 \cdot 3 + 5 \cdot 1 = 6 + 5 = 11$.

Örnek 2 (dik). $(1, 0) \cdot (0, 1) = 0 \rightarrow$ vektörler birbirine dik.

Örnek 3 (kendiyile). $(2, 3) \cdot (2, 3) = 4 + 9 = 13$ — bir vektörün kendisiyle iç çarpımı uzunluğunun karesidir (sıradaki ders).

 ML köprüsü

İç çarpım, sinir ağlarının en temel hesabıdır:

- **Nöron:** $y = \vec{w} \cdot \vec{x} + b$ — bir nöron, ağırlık vektörü ile girdi vektörünün iç çarpımını alıp bias ekler. Tüm foundation buraya çıkıyor.
- **Katman:** bir katman, birçok nöronun iç çarpımıdır (matris-vektör çarpımı — ileride).
- **Dikkat (attention):** transformer'lerde hangi öğenin hangisiyle ne kadar ilgili olduğu, sorgu ve anahtar vektörlerinin iç çarpımıyla ölçülür — modern LLM'lerin çekirdeği.
- İç çarpım aynı zamanda **benzerliğin** temelidir; bir sonraki derste kosinüs benzerliğine bağlayacağız.

23.6. Alıştırmalar

1. $(3, 2) \cdot (1, 4) = ?$
2. $(2, 5) \cdot (3, 1) = ?$
3. $(1, 0) \cdot (0, 1) = ?$ (sonuç ne diyor?)
4. $(2, 3) \cdot (2, 3) = ?$
5. $(1, 2, 3) \cdot (4, 5, 6) = ?$
6. $(1, -2) \cdot (3, 1) = ?$

 Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $3 \cdot 1 + 2 \cdot 4 = 3 + 8 = 11$
2. $2 \cdot 3 + 5 \cdot 1 = 6 + 5 = 11$
3. $1 \cdot 0 + 0 \cdot 1 = 0 \rightarrow$ vektörler birbirine dik
4. $2 \cdot 2 + 3 \cdot 3 = 4 + 9 = 13$
5. $1 \cdot 4 + 2 \cdot 5 + 3 \cdot 6 = 4 + 10 + 18 = 32$
6. $1 \cdot 3 + (-2) \cdot 1 = 3 - 2 = 1$

Sonraki ders: Vektör Uzunluğu ve Kosinüs Benzerliği.

24. Vektör Uzunluğu ve Kosinüs Benzerliği

Büyüklik ve yön — embedding ve RAG'ın motoru

Son derse geldik. Bir vektörün iki temel ölçüsü vardır: **uzunluğu** (ne kadar büyük) ve başka bir vektörle **yön benzerliği** (ne kadar aynı tarafa bakıyorlar). İkincisi — kosinüs benzerliği — embedding ve RAG sistemlerinin motorudur; yani bu ders, foundation'dan senin günlük işine giden yolu kapatır.

24.1. Vektör uzunluğu (norm)

Bir vektörün uzunluğu, okun boyudur ve Pisagor teoreminden gelir:

$$|\vec{v}| = \sqrt{v_1^2 + v_2^2 + \dots + v_n^2} = \sqrt{\vec{v} \cdot \vec{v}}$$

Sağdaki sadeleştirme İç Çarpım dersinden: bir vektörün kendisiyle iç çarpımı, uzunluğunun karesidir.

Örnek: $|(3, 4)| = \sqrt{3^2 + 4^2} = \sqrt{9 + 16} = \sqrt{25} = 5$.

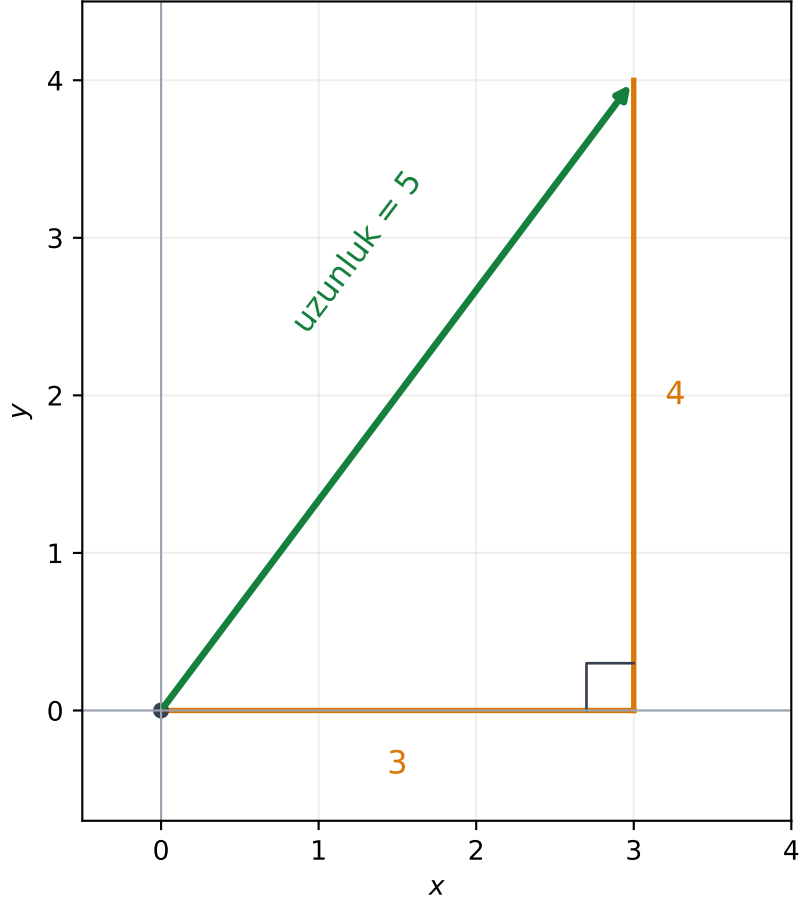
24.2. Birim vektör

Uzunluğu 1 olan vektöre **birim vektör** denir. Herhangi bir vektörü uzunluğuna bölerek birim vektöre çevirirsin (normalize):

$$\hat{v} = \frac{\vec{v}}{|\vec{v}|}$$

Bu, yönü korur ama uzunluğu 1'e sabitler. Örneğin $(3, 4)$ 'ün birim vektörü $(\frac{3}{5}, \frac{4}{5}) = (0,6, 0,8)$.

24. Vektör Uzunluğu ve Kosinüs Benzerliği

Şekil 24.1.: Vektör uzunluğu Pisagor'dan gelir: (3,4) vektörünün bileşenleri 3 ve 4 dik kenarlar, uzunluğu hipotenüs = 5.

24.3. Kosinüs benzerliği

İki vektörün **yönlerinin** ne kadar benzer olduğunu, büyüklüklerinden bağımsız ölçer. İç Çarpım dersindeki $\vec{u} \cdot \vec{v} = |\vec{u}||\vec{v}| \cos \theta$ formülünü $\cos \theta$ için çözersin:

$$\cos \theta = \frac{\vec{u} \cdot \vec{v}}{|\vec{u}||\vec{v}|}$$

Değeri -1 ile 1 arasındadır:

- $1 \rightarrow$ aynı yön (en benzer),
- $0 \rightarrow$ dik (ilişkisiz),
- $-1 \rightarrow$ zıt yön (en farklı).

Örnek: $(3, 4)$ ve $(4, 3)$ için iç çarpım $= 24$, uzunluklar 5 ve 5 , kosinüs benzerliği $= \frac{24}{25} = 0,96$ — neredeyse aynı yön.

! Büyüklük mü, yön mü

Uzunluk vektörün ne kadar büyük olduğunu söyler; **kosinüs benzerliği** iki vektörün ne kadar aynı yöne baktığını — büyüklükten bağımsız olarak. Kosinüs benzerliği daima $[-1, 1]$ aralığındadır.

! İki tuzak

- Uzunluk için karekök şart: $\vec{v} \cdot \vec{v}$ uzunluğun **karesidir**, uzunluğun kendisi değil.
- Kosinüs benzerliği **yönü** ölçer, mesafeyi değil. Birbirinden çok uzak iki nokta bile aynı yöne bakıyorsa kosinüs benzerlikleri 1 olabilir.

24.4. Örnek

Örnek 1 (uzunluk). $|(6, 8)| = \sqrt{36 + 64} = \sqrt{100} = 10$.

Örnek 2 (kosinüs). $(2, 0)$ ile $(4, 0)$: iç çarpım 8 , uzunluklar 2 ve 4 ; $\cos \theta = \frac{8}{2 \cdot 4} = 1$ — uzunlukları farklı olsa da tam aynı yön.

💡 ML köprüsü

Kosinüs benzerliği, **embedding ve RAG sistemlerinin çekirdeğidir**:

- Bir RAG sistemi, sorguyu ve belgeleri birer **embedding vektörüne** çevirir, sonra sorguya en yakın belgeleri **kosinüs benzerliğine** göre sıralayıp getirir. Bir vektör veritabanının (örneğin senin Qdrant bilgi tabanının) yaptığı tam olarak budur — yüksek boyutlu vektörler arasında yön benzerliği araması.
- Neden mesafe değil de kosinüs? Çünkü anlam yönde kodlanır: aynı konudaki iki belge, uzunlukları ne olursa olsun aynı yöne bakar.
- Embeddingler çoğu zaman birim vektöre normalize edilir; o zaman kosinüs benzerliği doğrudan iç çarpıma eşit olur (payda 1).

24. Vektör Uzunluğu ve Kosinüs Benzerliği

Böylece tüm yol kapanıyor: **sayı** → **fonksiyon** → **vektör** → **iç çarpım** → **benzerlik** → **getirme**.
Foundation'ın son tuğlası, senin sistemlerinin temel işlemiyle birleşti.

24.5. Alıştırmalar

1. $|(3, 4)| = ?$
2. $|(6, 8)| = ?$
3. $|(1, 2, 2)| = ?$
4. $(3, 4)$ vektörünün birim vektörü nedir?
5. $(1, 0)$ ile $(0, 1)$ arasındaki kosinüs benzerliği nedir? (ne anlama gelir?)
6. $(2, 0)$ ile $(4, 0)$ arasındaki kosinüs benzerliği nedir?

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. $\sqrt{3^2 + 4^2} = \sqrt{25} = 5$
2. $\sqrt{6^2 + 8^2} = \sqrt{100} = 10$
3. $\sqrt{1 + 4 + 4} = \sqrt{9} = 3$
4. $\frac{(3, 4)}{5} = \left(\frac{3}{5}, \frac{4}{5}\right) = (0,6, 0,8)$
5. İç çarpım = 0, uzunluklar 1 ve 1, $\cos \theta = 0 \rightarrow$ dik, ilişkisiz.
6. İç çarpım = 8, uzunluklar 2 ve 4, $\cos \theta = \frac{8}{8} = 1 \rightarrow$ aynı yön (uzunluk farkı önemsiz).

Phase 0 — Temel Matematik tamamlandı. Buradan sonra: lineer cebir, kalkülüs ve olasılık sütunları — hepsi bu temelin üstüne kurulur.

25. Machine Learning Bağlantısı

Temelden modele — tüm parçaların birleştiği yer

Bu kursun finali. Her derste bir “ML köprüsü” gördün; burada onları tek resimde birleştiriyoruz: kurduğun temel, nasıl çalışan bir makine öğrenmesi modeline dönüşür? Yeni alıştırma yok — büyük harita.

25.1. Model bir fonksiyondur

Bir model, girdi alır (özellikler bir vektör $\vec{x}$) ve çıktı üretir (tahmin $\hat{y}$). Yani model, sonuçta bir **fonksiyondur** (Bölüm 2). Eğitmek, veriye en iyi uyan fonksiyonu bulmaktır.

25.2. Bir nöron: dört bölümün buluştuğu nokta

Tek bir yapay nöronun hesabı, bütün foundation’ı tek satırda toplar:

$$\hat{y} = f(\vec{w} \cdot \vec{x} + b)$$

Parçalara ayır:

- $\vec{x}$ → girdi **vektörü** (Bölüm 4).
- $\vec{w} \cdot \vec{x}$ → **iç çarpım** = $\sum_i w_i x_i$ (Bölüm 3 Σ + Bölüm 4 iç çarpım).
- $+b$ → bias, yani $wx + b$ ’deki **kesişim** (Bölüm 2 doğrusal fonksiyon).
- $f(\cdot)$ → aktivasyon, çoğu zaman e^{-x} içeren **sigmoid** (Bölüm 2 üstel).

Yani tek bir nöron, dört bölümün de kavramını kullanır.

25.3. Öğrenme: hatayı azaltmak

- **Kayıp (loss):** modelin ne kadar yanıldığı. $MSE = \frac{1}{n} \sum_i (y_i - \hat{y}_i)^2$ — kare hataların ortalaması (Σ + kare).
- Doğrusal regresyonda (aktivasyonsuz, $\hat{y} = \vec{w} \cdot \vec{x} + b$) kayıp, ağırlıkların **konveks bir çukurudur** (parabol); en dipte tek bir en iyi parametre durur. Nöronda sigmoid gibi doğrusal-olmayan bir aktivasyon olunca yüzey genelde konveks değildir, ama fikir aynı: en düşük kayba inmek.
- **Gradyan inişi:** $\vec{w} \leftarrow \vec{w} - \eta \nabla L$ — gradyanı skalerle çarp, ağırlıktan çıkar (Bölüm 4 skaler çarpım + vektör çıkarma). Adım adım çukurun dibine yuvarlanır.

25. Machine Learning Bağlantısı

- **Olabilirlik**: olasılıkların **çarpımıdır** ($\prod$); logaritma alınca toplama döner ($\sum \log$), sayısal olarak kararlı log-olabilirlik / log-loss çıkar (çarpım notasyonu + logaritma + Σ).

25.4. Derin ağ: fonksiyon bileşkesi

Bir sinir ağı katmanları üst üste bindirir: çıktı = $f_n(\dots f_1(\vec{x}))$ — **fonksiyon bileşkesi** (Bölüm 2). Eğitimdeki geri yayılım (backprop), bu bileşkenin türevini **zincir kuralıyla** alır.

25.5. Benzerlik ve getirme: embedding / RAG

- Bir **embedding**, anlamı kodlayan yüksek boyutlu bir **vektördür** (Bölüm 4).
- **Kosinüs benzerliği** $\frac{\vec{u} \cdot \vec{v}}{|\vec{u}| |\vec{v}|}$ iki embedding'in ne kadar ilgili olduğunu sıralar (norm + iç çarpım).
- Bir RAG sistemi (örneğin senin Qdrant tabanının) tam olarak bunu yapar: sorgu ve belgeleri vektöre çevirip kosinüs benzerliğiyle en yakınları getirir.

25.6. Foundation → ML haritası

Temel konu	ML'deki karşılığı
Değişken / denklem (bilinmeyeni izole etme)	parametre öğrenme, optimizasyon
Doğrusal fonksiyon $wx + b$	lineer regresyon, tek nöron
Üstel / logaritma	sigmoid, softmax, log-loss
Parabol (konveks çukur)	kayıp yüzeyi, minimuma iniş
Toplam sembolü $\sum$	ortalama, MSE, iç çarpım
Çarpım $\prod$ + logaritma	olabilirlik → log-olabilirlik
Fonksiyon bileşkesi	derin ağ katmanları, backprop
Diziler / sayma	veri indekisleme, olasılık temeli
Vektör + iç çarpım	embedding, nöron hesabı $\vec{w} \cdot \vec{x}$
Norm + kosinüs benzerliği	embedding araması, RAG getirme

! Tek cümlede

Bir model bir fonksiyondur; eğitim, onun parametrelerini optimize etmektir. Bu kursta öğrendiğin her parça, o mozaiğin bir taşı — ve hepsi tek bir nöronun $\hat{y} = f(\vec{w} \cdot \vec{x} + b)$ satırında buluşuyor.

💡 Buradan sonra

Üç sütun bu temelin üstüne kurulur ve her parçayı derinleştirir:

- **Lineer cebir** — vektörlerden matrislere; bir katman = matris-vektör çarpımı.
- **Kalkülüs** — türev ve gradyan; gradyan inişinin ve zincir kuralının motoru.
- **Olasılık ve istatistik** — sayma ve dağılımlar; kaybın ve belirsizliğin dili.

Artık bu sütunları okuyacak temelin var.

25.7. Alıştırmalar

1. Bir nöronun $\vec{w} \cdot \vec{x}$ hesabı hangi iki temel konuyu birleştirir?
2. Sigmoid aktivasyonu hangi temel fonksiyonu içerir?
3. Gradyan inişi güncellemesi $\vec{w} \leftarrow \vec{w} - \eta \nabla L$ hangi iki vektör işlemini kullanır?
4. Doğrusal regresyonda MSE kaybı neden parabol biçimindedir ve bu optimizasyona ne kazandırır?
5. Bir RAG sisteminde belgeler sorguya göre neye bakılarak sıralanır?

i Çözümler (önce kendin dene, sonra aç)

1. Toplam sembolü Σ ile vektör iç çarpımı ($\vec{w} \cdot \vec{x} = \sum_i w_i x_i$).
2. Üstel fonksiyonu — $\sigma(x) = \frac{1}{1+e^{-x}}$.
3. Skaler çarpım ($\eta \cdot \nabla L$) ve vektör çıkarma.
4. Doğrusal regresyonda kayıp konveks (tek minimumlu) bir çukur olur; bu, tek bir en iyi noktaya inmeyi ve optimizasyonu kolaylaştırır. (Aktivasyonlu/derin modellerde yüzey konveks olmayabilir, ama gradyan inişi sezgisi geçerli kalır.)
5. Kosinüs benzerliğine göre (sorgu ve belge embedding vektörleri arasında).

Phase 0 — Temel Matematik tamamen tamamlandı. Sıradaki: lineer cebir, kalkülüs ve olasılık sütunları.

